

Et styrket nasjonalt forsvar

Ti tiltak og fem veivalg for å styrke Forsvarets egne evne

Rødts stortingsgruppe

Postadresse: Stortinget, Postboks 1700 Sentrum, 0026 Oslo

E-post: postmottak.rodt@stortinget.no

Telefon: 23 31 23 95

Rødt

Adresse: Storgata 33C, 0154 Oslo

E-post: roedt@roedt.no

Telefon: 22 98 90 50

Utgitt juni 2023.

Rødts forslag til langtidsplanen for forsvarssektoren

Innledning	s. 3
Oppsummert: Ti tiltak og fem veivalg for å styrke den nasjonale forsvarsevnen	s. 4
Ti tiltak	s. 5
1. Luftvern	s. 6
2. Et større forsvar med flere soldater	s. 8
3. Styrke forsvarsevnen i kystsonen	s. 10
4. Reetablere Sjøheimervernet	s. 11
5. Doble Hæren	s. 12
6. Styrke Heimevernet med mer personell og mer øving	s. 14
7. Reetablere helikopterstøtte for Hæren i Nord-Norge	s. 15
8. Styrke Sjøforsvaret	s. 16
9. Styrke sivil beredskap og andre ikke-militære tiltak	s. 19
10. Styrke norske veteraners erstatningsordninger og helsetilbud	s. 20
Fem veivalg	s. 22
1. Norge må gjøre mer for å trygge landets befolkning, demokrati, selvråderett, territorielle integritet og ressurser	s. 23
2. Prioritere Forsvarets og stanse privatisering i forsvarssektoren prioritere forsvaret av Norge fremfor krigsdeltakelse i utlandet	s. 24
3. Prioritere Forsvarets personell og stanse privatisering i forsvarssektoren	s. 26
4. Det norske forsvaret må ivareta suverenitetshevdelse og lavspenning i nord, ikke overlate scenen til stormaktsrivalisering	s. 28
5. Å forebygge krig må gjeninnføres som en av Forsvarets hovedoppgaver	s. 29

Innledning:

Forsvar av Norges suverenitet i en forverret sikkerhetssituasjon

Russlands folkerettsstridige angrepskrig mot Ukraina rammer først og fremst Ukrainas befolkning, men er også et angrep som undergraver folkerettens forbud mot angrepskrig og FN-paktens grunnprinsipper om fredelig sameksistens og små og store nasjoners like rett til selvbestemmelse.

Rødt vil ikke legge Norge forsvarsløst for den første og beste stormakt som ønsker å ta kontroll over våre ressurser. Rødt vil derfor styrke Norges nasjonale forsvarsevne kraftig både på land, til sjøs og i luften. I en situasjon der Norges naboland Russland har angrepet et annet europeisk naboland haster det å gå fra ord til handling og treffe konkrete tiltak som gjør Forsvaret i stand til å forsvare Norge.

Både Forsvarets forskningsinstitutt Forsvarsanalyse 2023 og Forsvarskommisjonens rapport som ble overlevert regjeringen i mai 2023, tegner et dystert bilde av Norges forsvarsevne. FFI konkluderer at Forsvaret ikke er i stand til å løse oppgavene i strid i de mest krevende scenariene. Forsvarskommisjonen fastslår at Norges forsvar er lite og grunt og at den allerede lave operative evnen, med dagens planer og finansiering, ligger an til å synke ytterligere de neste fem årene. Siden den kalde krigen har skiftende regjeringer bygget ned det norske invasjonforsvaret til fordel for deltakelse i stormaktsledet krigføring i utlandet. Blant annet ble:

- Hæren redusert fra over 160 000 soldater til bare 12 000 soldater.
- Heimevernet halvert.
- Sjøheimervernet og kystartilleriet lagt ned uten noen dekkende erstatning.
- Luftvernet redusert fra 32 batterier til bare fire batterier.

Som et resultat av nedbyggingen har Norge i dag et forsvar med så få soldater at det ikke vil holde ut mot en større angriper. I gjeldende langtidsplan legges det bare opp til å øke Hæren til 17 000 soldater innen 2032. Det som er igjen av luftvern er innrettet på å beskytte kampflyene våre på bakken og er ikke en gang tilstrekkelig til det, og vi har ingen dedikert luftvernbeskyttelse av sivilbefolkning og beslutningssentra.

Til tross for at Norge har verdens nest lengste kystlinje med ressurser og infrastruktur av strategisk betydning for oss selv og Europa, er Norge, etter nedleggelsen av Sjøheimervernet, ikke en gang i stand til å inspisere russiske fiskebåter som opptrer mistenkelig langs norskekysten.

Også den sivile beredskapen ble nedprioritert. Totalberedskapskommisjonen fastslo i sin rapport, som ble overlevert regjeringen i mai i år, at den sivile beredskapen er for dårlig til å gi tilstrekkelig beskyttelse til Norges sivilbefolkning i krise og krig. Dette viser at en naiv tiltro til såkalt frihandel har gått på bekostning av totalberedskapen. Rødt mener Norge må ha en langt større grad av selvforsyning, samt reetablere beredskapslagere av kritiske varer som mat, medisin og drivstoff, og generelt styrke hele samfunnets motstandskraft i møte med kriser og krig.

Heldigvis er det mulig å styrke forsvarsevnen dersom det er politisk vilje til det. Rødts forsvarspolitiske konsept for å sikre Norges selvråderett, territoriale integritet og demokrati mot militære trusler, er å gjenreise invasjonforsvaret i en modernisert utgave. Denne planen redegjør for viktige forsvarspolitiske veivalg og tiltak som kan igangsettes raskt og styrke den nasjonale forsvarsevnen både på kort og lang sikt på en kostnadseffektiv måte. Blant de ti tiltakene vi foreslår er en kraftig styrking av luftvern, doubling av Hæren innen 2030, reetablering av Sjøheimervernet og styrking av sivilforsvaret. Våre fem veivalg handler blant annet om å investere mer i forsvarsevnen for å trygge Norge og landets befolkning, prioritere forsvar av Norge i stedet for deltakelse i militæroperasjoner i utlandet og sikre at Forsvaret ivaretar suverenitetshevdelse i nord i stedet for å overlate norske forsvarsoppgaver til USA.

Tiltakene og veivalgene er Rødts forslag til prioriterte endringer fra dagens forsvarspolitikk, ikke en fullstendig beskrivelse av alt som må forbedres i forsvarssektoren. Notatet bygger på hovedprinsippene i Rødts forsvarspolitikk og benytter opplysninger og vurderinger fra Forsvarskommisjonens rapport, forsvarssjefens fagmilitære råd

og langtidsplaner for Forsvaret fra de siste 15 årene, Forsvarsdepartementets svar på spørsmål fra Stortinget, og utgivelser og innspill fra fagforbundene og frivillige organisasjoner i forsvarssektoren.

Russlands folkerettsstridige krig mot Ukraina har vist at den sikkerhetspolitiske arkitekturen ikke har vært i stand til å forhindre imperialistisk krigføring fra stormakter. Rødts utenriks- og sikkerhetspolitikk bygger på mellomfolkelig solidaritet, respekt for folkerett og selvråderett. Nato er en atomvåpenallianse som gir seg selv retten til å bruke atomvåpen først i en krig, og har dratt Norge inn i flere kriger som både har rammet andre lands sivilbefolkning, undergravet folkeretten og gått på bekostning av Norges nasjonale forsvarsevne.

Ettersom det i dag ikke er noe flertall i folket eller i Stortinget for en utmeldelse av Nato må nødvendigvis dagens politikk sikre størst mulig grad av nasjonal selvstendighet innenfor de nåværende sikkerhetspolitiske rammene. Nato-medlemskapet bør heller ikke være til hinder for at Norge foretar selvstendige vurderinger i utenriks og forsvarspolitikken, ut fra hva som tjener norske interesser samt fred og sikkerhet globalt.

Det trengs en ny sikkerhetspolitikk både i Norden, Europa og verden, for å ivareta og forsvare folkeretten og nasjonenes rett til selvbestemmelse. Rødt jobber for forsvarsallianser med andre demokratiske land i vår geografiske nærhet uavhengig av stormaktsinteresser, og særlig uavhengig av land som Russland, USA og Tyrkia. Sikkerhetsgarantien Norge ga til Sverige og Finland viser at det er mulig for demokratiske land å gå sammen om forpliktende samarbeid med nærliggende demokratiske stater uavhengig av stormaktene.

For noen av tiltakene i notatet finnes kostnadsberegninger eller anslag, mens andre tiltak bare kan kostnadsberegnes av regjeringa og/eller Forsvaret, eller behøver videre konkretisering for å kunne kostnadsberegnes.

Det er i hovedsak i våre årlige forslag til statsbudsjett vi legger fram våre konkrete økonomiske prioriteringer for det kommende året. Rødt er blant partiene som i statsbudsjettet for 2023 foreslo høyest bevilgninger til Forsvaret og mer enn regjeringa foreslo. For å oppfylle tiltakene som beskrevet i dette notatet kreves enkelte omprioriteringer innenfor forsvarsbudsjettet fra utenlandsoperasjoner til forsvarsberedskap i Norge. Det må gjennomføres tiltak som bedrer kontrollen over innkjøp for å unngå gigantiske feilinvesteringer som har preget forsvarssektoren de siste tiårene, som kan frigjøre midler til sentrale prioriteringer og behov. Rødts tiltak for å styrke forsvarsevnen vil også innebære at Norge prioriterer å styrke forsvarsbudsjettet.

Rødt er også åpen for å finansiere viktige engangsinvesteringer i defensive våpensystemer som luftvern gjennom overføringer fra oljefondet, i likhet med forsvarskommisjonen, og gjennom tydelige omprioriteringer innenfor dagens forsvarsbudsjett. Vi må unngå å sette nødvendige velferdstilbud for folk opp mot forsvar av befolkningen.

Nærmere tidfesting, konkretisering og økonomiske prioriteringer gjøres gjennom det kommende arbeidet med langtidsplanen for Forsvaret og løpende budsjettprosesser. Regjeringa har varslet at de vil legge frem ny langtidsplan for Forsvaret i 2024. Rødt mener Stortinget snarest bør involveres mest mulig på et tidlig tidspunkt i arbeidet med den kommende langtidsplanen. Her vil vi jobbe for våre prioriterte krav, med mål om at Stortinget finner sammen om et sterkere nasjonalt forsvar der det er grunnlag for det.

*Bjørnar Moxnes
Utenriks- og forsvarspolitisk
talsperson*

Oppsummert:

Ti tiltak og fem veivalg for å styrke den nasjonale forsvarsevnen

Våre ti viktigste tiltak

1. Gjenreise Norges luftvern ved å sikre luftvernbeskyttelse av sivilbefolkning, forsvarsanlegg, beslutningssentra og kritisk infrastruktur.
2. Styrke forsvaret med langt flere soldater ved å gjenreise et mobiliseringsforsvar med kraftig økt bruk av reservister.
3. Styrke forsvarsevnen i kystsonen på tvers av forsvarsgrene for å raskt styrke Forsvarets tilstedeværelse og beskytte olje- og gassanlegg og annen kritisk infrastruktur langs kysten.
4. Reetablere Sjøheimevernet.
5. Doble Hærens størrelse innen 2030 og styrke Hæren med langttrekkende presisjonsartilleri.
6. Styrke Heimevernet med flere soldater, mer øving og mer moderne utstyr.
7. Umiddelbart reetablere dedikert helikopterstøtte til Hæren i Nord-Norge.
8. Styrke Sjøforsvaret.
9. Styrke Norges sivile beredskap, doble sivilforsvarets budsjetter og øke kapasiteten for evakuering av sivilbefolkningen i krise og krig.
10. Styrke veteranenes erstatningsordninger og helsetilbud, og sikre at soldater som skades ved et eventuelt angrep på Norge er garantert samme rett på erstatning som soldater som skades i internasjonale operasjoner i utlandet.

Våre fem avgjørende veivalg

1. Norge må investere mer i å trygge landets befolkning, demokrati, selvråderett, territorielle integritet og ressurser.
2. De siste 30 årene har skiftende regjeringer prioritert deltakelse i USA- og Nato-ledet krigføring i utlandet på bekostning av forsvarsberedskapen i Norge. De neste tiårene må vi prioritere forsvaret av Norge og landets, ikke deltakelse i stormaktsledet krigføring i utlandet.
3. Prioritere Forsvarets personell og stanse privatisering i forsvarssektoren. De siste 20 årene har skiftende regjeringer prioritert dyrt utstyr på bekostning av personell med det resultat at Forsvaret er for lite til å forsvare Norge og heller ikke har personell til å vedlikeholde eller benytte utstyret vi har. Samtidig har flere forsvarsoppgaver, som renhold og vedlikehold blitt konkurranseutsatt og privatisert. De neste tiårene må vi oppprioritere Forsvarets viktigste ressurs, som er personell: ansatte med og uten uniform, rekrutter, vernepliktige, reservister og veteraner.
4. De neste årene må vi styrke det norske Forsvarets evne til suverenitetshevdelse og tilstedeværelse i våre nærområder, og sikre at allierte ikke handler i strid med Norges sikkerhetsinteresser eller bidrar til eskalering i våre nærområder. Forsvarskommisjonen fastslår at fortsatt nedprioritering av nasjonal forsvarsevne kan føre til at Norges «allierte handler på en måte som ikke er i tråd med Norges strategiske interesser, eller som aksepterer større risiko for eskalering i våre nærområder enn vi selv ville ha akseptert».
5. Å forebygge krig må igjen tas inn som en av Forsvarets hovedoppgaver, slik det var frem til 2016. Definisjonen av Forsvarets hovedoppgave legger premissene for utviklingen av Forsvaret, og ved å gjeninnføre krigsforebygging som en hovedoppgave bidrar vi til at Forsvaret utvikles i tråd med Norges egne sikkerhetsinteresser, der lav spenning i det høye nord er avgjørende.

Ti tiltak

Luftvern

Tiltak:

- Planlagt oppgradering av eksisterende NASAMS-luftvern må fremskyndes og anskaffelsen av langtrekkende luftvern som virker mot ballistiske missiler må påbegynnes raskest mulig.
- På kort sikt må ildkraften i eksisterende NASAMS-batterier økes med flere launchere, sensorer og annet utstyr må oppgraderes og det må anskaffes flere NASAMS-batterier, slik at luftvern kan flyttes til hovedstaden og bidra til å beskytte sentrale beslutningssentra i en krisesituasjon, uten at luftvernbeskyttelsen av sentrale forsvarsanlegg blir dårligere enn det er i dag.
- Norge må fremskynde anskaffelsen av et langtrekkende luftvernsystem som kan forsvare Norge mot ballistiske missiler og tunge bombefly på langt hold. Etter gjeldende anskaffelsesplaner skal denne anskaffelsen først påbegynnes i 2029, hvilket vil si at systemet først vil være operativt på 2030-tallet en gang. Dette kan sikres gjennom innkjøp av egnede systemer fra andre land eller, om mulig, at norsk forsvarsindustri utvikler langtrekkende luftvern. Langtrekkende luftvern bør dekke Oslo-området, Bergen og Trondheim, samt Ofoten.

Kostnader:

- Styrking av kort- og mellomdistanseluftvern er skalerbart. Forsvarskommisjonens anbefaling om fremskynding av planlagt oppgradering av NASAMS-systemet er estimert til 5 milliarder. Dette er imidlertid penger som også etter dagens planer skal utbetales, bare på et senere tidspunkt. Totale drifts- og anskaffelseskostnader for våpensystemets levetid vil i utgangspunktet være de samme ved en forsert anskaffelse, med forbehold om prissvingninger på materiell og vedlikehold.
- Langtrekkende luftvern er i gjeldende investeringsplaner anslått til 19-23 milliarder kroner. Totale drifts- og anskaffelseskostnader for våpensystemets levetid vil i utgangspunktet være de samme ved en forsert anskaffelse, med forbehold om prissvingninger på materiell og vedlikehold. Totale drifts- og anskaffelseskostnader for våpensystemets levetid vil i utgangspunktet være de samme ved en forsert anskaffelse, med forbehold om prissvingninger på materiell, drift og vedlikehold.
- Det er imidlertid ikke spesifisert i anskaffelsesplanen hvor mye langtrekkende luftvern som planlegges anskaffet eller hvilke områder denne anskaffelsen er ment å dekke. Forsvarskommisjonen anslår at en helhetlig løsning for lagdelt luftvern, som inkluderer langtrekkende luftvern for Oslo, Bergen, Trondheim og Ofoten-området vil koste 80 milliarder i engangsinvesteringer og 5 milliarder i driftskostnader. Dette er imidlertid et overslag forbundet med stor usikkerhet, og som også inkluderer kortholds- og mellomdistanseluftvern for de nevnte områdene. Sverige betalte eksempelvis 3,2 milliarder USD, i dag ca. 32 milliarder kroner, for fire batterier med det amerikanske systemet Patriot, en mengde som kunne gitt langtrekkende beskyttelse mot både fly og ballistiske missiler til både Oslo, Bergen, Trondheim og Ofoten-området, men dette tallet rommer ikke alle investeringskostnader som er nødvendige for å ta i bruk systemet i Norge. Ifølge en undersøkelse referert av magasinet The National Interest koster våpensystemet og ammunisjonen til europeiske SAMP/T ned mot halvparten så mye som Patriot og tilbyr mange av de samme kvalitetene.

Norges sikkerhets- og forsvarspolitik har som hovedmål å sikre Norges suverenitet, territoriale integritet og politiske handlefrihet. Til dette formålet er det avgjørende å styrke evnen til å motstå militære trusler fra luften i form av fly, missiler og droner. En kraftig oppgradering av Norges luftvern vil være et svært viktig bidrag til å styrke Norges forsvarsevne på en minst mulig eskalerende måte, og er slik sett også i tråd med en viktig rettesnor i norsk sikkerhetspolitikk om å ivareta balansen mellom avskrekking og beroligelse. Luftvern er ikke bare effektivt for å uskadeliggjøre faktiske luftangrep.

Dersom en stormakt som Russland skulle ønske å utøve tvangsdiplomati mot Norge, vil trusselen om luftangrep med langtrekkende missiler være blant de sterkeste militære pressmidlene. Et godt utbygd luftforsvar vil derfor gjøre muligheten til å utøve tvangsdiplomati mot Norge mindre og styrke Norges selvstendighet og handlefrihet.

Frem til den kalde krigens slutt hadde Norge et omfattende luftvern. I 1989 hadde Forsvaret totalt 32 luftvernbatterier operert av 500 befal og en krigsoppsettingsplan på rundt 15

000 personell. Dette var et såkalt lagdelt luftvern bestående av kortholdsluftvern, luftvern med middels rekkevidde og langtrekkende luftvern, av typen Nike, med rekkevidde på rundt 150 kilometer. Det langtrekkende luftvernet dekket hovedstaden og det sentrale Østlandsområdet og forsvarte sivilbefolkning, beslutningssentra og sivil og militær infrastruktur mot tunge bombefly og taktiske ballistiske missiler. Luftvern med middels rekkevidde var spredt og dekket områder over store deler av landet, inkludert flybaser i Bodø, Evenes, Bardufoss, Andøya, Værnes og Ørlandet.

Med krigen i Ukraina som bakteppe er det åpenbart at behovet for luftvern ikke er blitt mindre. Tvert imot trengs et luftvern som kan beskytte mot et enda større spekter av luftangrep enn tidligere. Norge trenger et luftvern med tilstrekkelig

- mengde
- miks av sensorer og rekkevidder
- mobilitet

Av de tre M-ene handler mengde om å ha nok ildkraft til å ikke bli overveldet av omfattende eller vedvarende angrep; miks om å ha ulike sensorer som kan oppdage ulike typer lufttrusler og ha våpen med ulik rekkevidde til å ta dem ut, mens mobilitet gir mulighet til å flytte luftvernssystemene raskest mulig i henhold til den aktuelle trusselsituasjonen og for å kunne dekke flere områder samtidig.

Likevel har Norge i dag svært lite luftvern, og tilfredsstillende ikke de nevnte kriteriene. Forsvarskommissjonen fastslår at «store deler av Norges befolkning, kritisk infrastruktur og strategisk viktige militære anlegg står ubeskyttet mot lufttrusler (...)». I forsvarssjefens fagmilitære råd 2023 *Trygghet i usikre tider* fastslås det at «Forsvaret mangler tilstrekkelig luftvern til å beskytte militære mål og sivile samfunnsfunksjoner samtidig. I tillegg mangler Forsvaret evne til å beskytte mot ballistiske missiler i sin helhet».

Dette skyldes at luftvernet etter Den kalde krigen ble redusert fra 32 batterier til tre batterier i Luftforsvaret og ett batteri i Hæren i tillegg til noe kortholdsluftvern. Alt langtrekkende luftvern er nedlagt; Norge har ingen luftvernbeskyttelse mot taktiske ballistiske missiler, og det finnes ikke luftvern dedikert til hovedstaden, landets beslutningssentra, sivilbefolkning og kritiske infrastruktur. 500 befal i luftforsvaret er nå redusert til rundt 200, mens den totale strukturen som kan mobiliseres til luftvernet i en krisesituasjon er redusert fra 15 000 til 300. Ifølge Luftmilitært Samfund skyldes nedprioriteringen av luftvern at luftvern ikke ble ansett som relevant for deltakelse i internasjonale operasjoner i utlandet, noe som også fremgår i Forsvarets strategiske konsept fra 2004 utarbeidet av Bondevik-regjeringa, der Høyres Kristin Krohn Devold var forsvarsminister. Raseringen av luftvernet gjør Norge svært sårbart.

Mesteparten av Forsvarets bakkebaserte luftvern brukes i dag til å beskytte Luftforsvarets to kampflybaser for F-35 på Ørlandet og Evenes og egenbeskyttelse for Hæren i Nord-Norge. Kilder i luftforsvaret har imidlertid fastslått at heller ikke kampflybasene er nær godt nok beskyttet mot luftangrep. Oberstløytnant Stian Negaard Nilsen, som er bataljonssjef på luftvern bataljonen på Evenes karakteriserte i en spissformulering i 2022 dagens luftvern som så lite og mangelfullt at det er irrelevant for dagens trusselbilde.

Kampflyene F-35 er Norges-historiens dyreste offentlige enkeltinvestering, og legger med sine enorme driftskostnader beslag på en stor del av Forsvarets begrensede ressurser. Det er tydelig at dagens luftvern ikke er nok til å forhindre at et missilangrep kan ødelegge kampflyene mens de står på bakken, før de i det hele tatt kan tas i bruk i krigssituasjon.

Forsvarets fire NASAMS III-batterier er mobile og kan flyttes til andre steder i en konkret trusselsituasjon. Dersom et NASAMS-batteri for eksempel flyttes til hovedstaden, vil det innebære at den allerede svært utilstrekkelige luftvernbeskyttelsen av kampflyene, Forsvarets desidert mest kostbare militære kapasiteter, blir kraftig redusert. Av alle statene som bruker NASAMS er Norge blant statene som har det minst oppdaterte utstyret. De norske NASAMS-batteriene er heller ikke fullt oppsatt med personell og materiell, og har for lav ildkraft.

I gjeldende plan for framtidige anskaffelser til forsvarssektoren (FAF) 2023-2030 skal en styrking av Forsvarets bakkebaserte luftvern begynne i 2025. Til tross for at samtlige fagmilitære råd fra forsvarssjefen fra 2015 til i dag har anbefalt anskaffelse av langtrekkende luftvern, er påbegynnelse av anskaffelsesprosessen utsatt til 2029, hvilket betyr at systemet tidligst vil være på plass om ca. 10 år. Daværende forsvarssjef Haakon Bruun-Hansen uttalte at langtidsplanen som ble vedtatt i 2020 «innebærer både en utsatt innføring og en lavere satsing på luftvern enn hva jeg anbefalte. Dette vil medføre at Forsvaret på kort og mellomlang sikt vil ha mangelfull beskyttelse mot trusler fra langtrekkende presisjonsild.»

Det er imidlertid fullt mulig å fremskynde anskaffelsen av langtrekkende luftvern. I Sverige ble et luftvernssystem av typen Patriot bestilt i 2017 og levert og tatt i bruk i 2021. Det svenske eksemplet viser at langtrekkende luftvern, som kan beskytte forsvarsanlegg, sivilbefolkning, kritisk infrastruktur og beslutningssentra mot angrep fra fly og ballistiske missiler, kan anskaffes på få år, dersom det er politisk vilje til det.

Rødt deler forsvarssjefens vurdering av at Forsvaret først må oppgradere NASAMS-luftvernet og så investere i langtrekkende luftvern som også kan forsvare mot ballistiske missiler og at deler av luftvernet bør baseres på en mobiliseringsordning med reservister som øver jevnlig og mobiliseres ved krise eller krig.

Rødt mener oppgradering og utvidelse av det norske luftvernet må gjøres langt raskere enn det som ligger i gjeldende plan for anskaffelser til forsvarssektoren. Det haster å sikre bedre luftvernbeskyttelse av forsvarsanlegg og gjeninnføre luftvernbeskyttelse av sivilbefolkning, byer og beslutningssentra. Forsvarskommissjonen anbefaler dessuten lagdelt og langtrekkende luftvernbeskyttelse for Oslo-området, Bergen, Trondheim og Ofoten. Ettersom alt langtrekkende luftvern har vært nedlagt siden 1991 vil det i tillegg til selve anskaffelsen også ta tid å trene opp nok personell og få på plass støttefunksjoner til å operere slike systemer på alle disse stedene. 32 år etter nedleggelsen finnes det imidlertid fortsatt noe personell med relevant erfaring fra Nike-bataljonen, som kan være en ressurs ved innfasing av langtrekkende luftvern, men det vil i mindre grad være tilfelle om anskaffelsesprosessen ikke påbegynnes før i 2029.

Et større forsvar med flere soldater

Tiltak:

- Innføre en helhetlig ordning for bruk av reservister i hele Forsvaret for å gjenreise mobiliseringsforsvar i en moderne utgave.
- Øke antall soldater i Forsvaret kraftig gjennom en rask økning i bruken av reservister i Hæren, Luftforsvaret, Sjøforsvaret og andre forsvarsgrener.
- Fastsette et overordnet fagansvar for reservistspørsmål.

Kostnader:

- For å anslå kostnadene av å gjenoppbygge et moderne mobiliseringsforsvar, må det først utvikles et gjennomarbeidet konsept for bruk av reservister i Forsvaret. Det er dette arbeidet Rødt vil forsere. Først etter et større arbeid der antall reservister i de ulike forsvarsgrenene bestemmes, hva slags oppgaver de skal utføre, hvor ofte og hvor lenge de skal trenes, kan kostnaden beregnes. Det er imidlertid ingen tvil om at økt bruk av reservister er den mest kostnadseffektive måten å kraftig øke antall soldater i Forsvaret. Arbeidsgruppen fra Norges reservistforbund (NROF) oppgir i en rapport fra 2019 at en reservistsoldat kan koste rundt en femdel av prisen for en ansatt soldat. I Finland, som i krig kan mobilisere rundt en million reservistsoldater, mer enn 20 ganger så mange som det norske Forsvarets 50.000 reservister, er forsvarsbudsjettet likevel lavere enn det norske.
- Dersom reservistene utrustes på omtrent samme måte som Heimevernets innsatsstyrker vil investeringskostnadene til utrustning for 20 000 flere reservister fordelt mellom forsvarsgrenene være på rundt 1,3 milliarder, ikke medregnet eventuelt behov for eiendom, bygg og anlegg. Dersom reservistene øver like mye som disse innsatsstyrkene vil det gi en årlig kostnad på rundt 1 milliard årlig.
- Forsvarsforsker Ståle Ulriksen ved NUPI og Sjøkrigsskolen har anslått at den årlige direkte kostnaden for 5000 svært godt trente reservister som gjør lønnet innsats i sine avdelinger to måneder i året og ellers kan innkalles ved krise eller krig, grovt regnet vil være en milliard kroner.

En viktig utfordring for Norges sikkerhet, er at vi har et relativt stort land med store havområder som rommer enorme verdier, men en liten befolkning til å forsvare landets territorium og ressurser.

Mangelen på soldater er en hovedårsak til at Forsvaret i dag verken har tilfredsstillende operativ evne, utholdenhet eller volum. Forsvarskommisjonen beskriver Forsvaret som «lite og grunt» og sikter spesielt til det lave antall personell: «Bemanningen er på et minimum mange steder, og dybden er marginal.» Videre fastslås det at «forsvarssektoren, og spesielt Forsvaret, har en bemanning som er lav i fredstid, og som vil være utilstrekkelig i krise og krig». Dette gjør forsvarret sårbart i krisesituasjoner som ikke utgjør full krig og gir lav utholdenhet i krig eller situasjoner som nærmer seg krig. Dette er spesielt alvorlig for et forsvar som i tillegg til å hevde suverenitet over svært store geografiske avstander og i krevende klimatiske forhold, også har Russland som naboland.

Under Den kalde krigen var det normale at de aller fleste som hadde gjennomført førstegangstjenesten også ble pålagt å delta på repetisjonsøvelser for å kunne mobiliseres som reservist i en av forsvarsgrenene ved krise eller krig. Slik sikret vi at militære ferdigheter ble vedlikeholdt og kunne benyttes etter

at personellet gikk over til jobber i sivil sektor. På denne måten kunne Norge ved krise eller krig mobilisere 300.000 soldater. I dag er dette tallet redusert til 50.000. Av disse tilhører 40.000 Heimevernet, mens de resterende 10.000 er smurt svært tynt utover de andre forsvarsgrenene. Nedbyggingen av mobiliseringsforsvaret betyr at ferdighetene som norsk personell tilegner seg i førstegangstjeneste og jobb i Forsvaret ikke lenger kan bidra til forsvarsevnen fra det øyeblikk man går over til sivilt arbeid. Dette innebærer at Forsvaret går glipp av en svært billig beredskapsressurs og at Hæren, Sjøforsvaret og Luftforsvaret ikke lenger kan forsterkes betydelig med mer personell ved krise eller krig.

Rødt mener en kraftig økt bruk av reservister i Hæren, Sjøforsvaret, Luftforsvaret og andre våpengrener er den mest realistiske og kostnadseffektive måten å raskt styrke Forsvarets volum, utholdenhet og operative evne gjennom økt bemanning. Mobiliseringsforsvaret kan gjenreises i en moderne utgave ved at en langt større del av de som har gjennomført førstegangstjeneste, innkalles til repetisjonsøvelse og tildeles forhåndsdefinerte oppgaver i sine avdelinger som de kan utføre ved mobilisering i krise eller krig. I tillegg kan reservister som innkalles til øving inngå som rullerende personell i stående avdelinger.

Forsvarskommisjonen er også tydelig i sin anbefaling: «Forsvarskommisjonen mener at økt bruk av reservister er nødvendig for å øke Forsvarets volum og utholdenhet, samt utnytte nødvendig kompetanse i samfunnet i forsvaret av Norge.» Også forsvarsjefen anbefaler i sitt fagmilitære råd etablering av en reservistbasert brigade som et hovedtiltak for å øke Forsvarets volum: «Brigaden må basere seg på potensialet vi har i reservestrukturen gjennom mobiliserbare avdelinger.»

Norsk Reservistforbund (NROF) nedsatte en arbeidsgruppe som i 2019 utga den grundige rapporten *Reservister – kapital for nasjonal beredskap og sikkerhet*, om hvordan en ny reservistordning kan bidra til å styrke forsvarsevnen betydelig. Her kommer det frem at ressursene Forsvaret bruker på opplæring, trening og øving av personell, ikke på langt nær får full effekt fordi mesteparten av personellet som slutter i Forsvaret, ikke lenger inngår i Forsvarets styrkestruktur. Dette medfører at heller ikke Forsvarets store investeringer i materiell blir fullt utnyttet, fordi det er store mangler på personell til å operere dette over tid.

En nøkkel til å få langt mer forsvarsevne igjen for ressursene som brukes på forsvar, er derfor å utvikle Forsvarets reservistordning, slik at langt flere av de som har utdanning og erfaring fra Forsvaret, blir disponert i styrkestrukturen og kan mobiliseres også etter at de har forlatt Forsvaret og gått over til en sivil yrkeskarriere. I tillegg til at reservistene kan bidra til styrking av styrkestruktur og bedre utnyttelse av investeringer i personell og materiell, vil økt bruk av reservister medføre at disse kan bidra med et bredt spekter av sivil kompetanse og erfaring.

Behovet for mer personell i Forsvaret er stort. I flesteparten av Forsvarets avdelinger, som Hæren, Heimevernet, Sjøforsvaret og Luftforsvaret, forårsaker lav bemanning lav utholdenhet og for liten evne til å utnytte kostbart utstyr. Samtidig er Forsvaret betydelig mindre enn det forsvarsjefen anbefalte i det fagmilitære rådet som ble gitt før vedtaket av gjeldende langtidsplan. For å løse disse utfordringene er det viktig at Forsvaret, i tillegg til økt bemanning i det daglige, ser på økt bruk av reservister for å øke utholdenheten i dagens avdelinger og for å kunne opprette nye avdelinger på en kostnadseffektiv måte.

Økonomi er også en viktig grunn til å legge vekt på få fortløpende arbeid med Forsvarets reservistordning. Kostnaden for reservister vil naturligvis variere avhengig av avdeling og hvilken rolle som bekles og hva slags utdanning, kompetanse og øvingsmengde som trengs, men utgift per soldat vil uansett være langt lavere enn for ansatte soldater. NROF-rapporten viser som eksempel til beregninger fra USA der det fremgår at reservistsoldater koster rundt en femdel av en ansatt soldat. Det er imidlertid viktig at reservister ikke brukes til å erstatte fast ansatt personell. Målsettingen om å styrke Norges forsvarsevne gjennom en rask økning av antall reservister i Forsvaret forutsetter tvert imot at også antall fast ansatt personell økes. Det trengs fortsatt langt flere faste ansatte som har daglig trening og virke i Forsvaret enn i dag, ikke minst i Forsvarets spisse ende. Det er også avgjørende at vilkårene for reservister styrkes og ikke svekkes. Rødt ønsker for eksempel å reversere endringen i Forsvarsloven fra 2022 som ble vedtatt mot Rødts stemme, og fratok reservistene i Heimevernets innsatsstyrker lovfestet rett på feriepenger.

Konklusjonen om at reservister må ha en langt større rolle i Forsvaret enn i dag, understøttes også i studien Heimevernet mot 2030 fra Forsvarets forskningsinstitutt, der det fastslås følgende: «Samfunnet kan ikke ta seg råd til å ha stående beredskapsstyrker for alle tenkelige scenarioer. Da er det bedre å basere seg på mobiliserbare reservestyrker som kan kalles inn ved de uventede, omfattende og langvarige hendelser.» Å gjenskape mobiliseringsforsvaret fra Den kalde krigen vil ikke nødvendigvis møte behovene for kompetanse og spesialisering som kreves med dagens militært teknologiske utviklingsnivå. Finland er imidlertid et eksempel på at et mobiliseringsforsvar med stort antall reservister fortsatt kan gi svært høy forsvarsevne til en pris samfunnet er villig og i stand til å betale. Ved krig kan Finland raskt mobilisere 280.000 soldater, som deretter kan forsterkes av ytterligere 900.000 soldater fra tilleggsreserven som har noe lenger klartid. I Finland består verneplikten av førstegangstjeneste, repetisjonsøvelser, ekstra tjenestegjøring og tjenestegjøring under mobilisering. Etter førstegangstjeneste, når de fleste går over til jobber i sivil sektor, overføres personellet til reserven og opprettholder sin kompetanse gjennom obligatoriske repetisjonsøvelser frem til fylte 60 år. I tillegg tilbys reservistene å delta på frivillige øvelser og nettbasert militær videreutdanning, som kan gi forfremmelse for reserveoffiserer. Det er av mange grunner i dag lite realistisk for Norge å utvikle et så omfattende mobiliseringsforsvar som det finske. Likevel kan Norge lære mye av måten det finske forsvaret gjennom sin reservistordning evner å benytte seg av kompetansen og forsvarsviljen til personell som har gjennomført førstegangstjeneste etter at disse går til jobber i sivil sektor.

Som eksempler på vellykkede konsepter for utnyttelse av reservestyrker i Norge i dag viser NROFs arbeidsgruppe i rapporten fra 2019 til Heimevernet, Forsvarets spesialstyrker og Forsvarets sanitet. Arbeidsgruppen fastslår imidlertid også at «de reservistkonseptene som brukes i Forsvaret virker fragmenterte og lite ensartede.» I rapporten fastslås det at Hærens kompetanse til å forvalte reservepersonell og gjennomføre repetisjonsøvelser over tid har forvitret og må gjenoppbygges, og at dette trolig gjelder i store deler av Forsvaret. I tillegg fremgår det at verken Sjøforsvaret eller Luftforsvaret på det tidspunktet rapporten ble skrevet, gjennomførte repetisjonsøvelser eller andre tiltak for å trene reserven, og at Sjøforsvarets reservepersonell begrenser seg til vernepliktige mannskaper inntil to år etter avtjent førstegangstjeneste. NROFs problembeskrivelse der bruken av reservister er alt for lav, fragmentert og lite ensartet, ser ut til å bestå også etter at Forsvaret i 2021 innførte konseptet «aktiv reserve».

Konklusjonen er at det norske forsvaret må utvikle et langt mer enhetlig konsept egnet for kraftig økt bruk av reservister i hele Forsvaret. Det er nødvendig for å øke antall soldater raskt og i tilstrekkelig grad for å styrke den nasjonale forsvarsevnen slik det kreves i dagens sikkerhetspolitiske situasjon. Derfor trengs en helhetlig plan for hvordan betydelig økt bruk av reservister på en kostnadseffektiv måte kan bidra til styrket operativ evne, utholdenhet og volum ved å tilføre Forsvaret flere soldater.

Styrke forsvarsevnen i kystsonen

Tiltak:

- Styrke forsvarsevnen i kystsonen på tvers av forsvarsgrenene
- Etablere permanent mineryddingskapasitet rundt Oslo, Bergen, Trondheim og Ofoten for å hindre at Norge blir utsatt for en sjøblokkade ved minelegging.
- Styrke Forsvarets evne til minelegging for å avskrekke en fiende fra å forsøke å okkupere norske kystområder.

Kostnader:

- En styrking av forsvarsevnen i kystsonen på tvers av forsvarsgrenene lar seg ikke i dag kostnadsberegne før det settes av forsvarsfaglige ressurser til å utarbeide konkrete forslag til løsninger.
- Forsvarskommisjonen har beregnet kostnaden for prisen for en modernisert mineryddingskapasitet til 20 milliarder kroner i investeringskostnader og 900 millioner i årlige driftskostnader.

Norges samlede kystlinje på 100 915 km er verdens nest lengste. I tillegg er kysten arena for ilandføring av mesteparten av Norges økonomiske ressurser fra olje, gass, fiske og havbruk, samt annen vital infrastruktur. Ikke minst på grunn av disse ressursene har Forsvaret tradisjonelt en viktig rolle for suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse langs kysten. Kysten er en sentral del av de fleste tenkelige konfliktscenarier, der Norge angripes eller trues. Ikke minst gjelder det konfliktscenariet som lenge har vært dominerende for norsk forsvarsplanlegging, nemlig en situasjon der russiske styrker i en konfliktsituasjon med USA forsøker å trygge sine styrker på Kolahalvøya øst for Finnmark, ved å okkupere deler av Finnmarkskysten og Troms, eller en situasjon der Russland forsøker å forhindre landsetting av amerikanske styrker i Norge.

Det har lenge vært et viktig prinsipp i norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk at det å opprettholde lavspenning i nord forutsetter at det norske forsvaret selv er i stand til å hevde norsk suverenitet og trygge land og sjøområder i nord. Tanken er at når Norge ikke er i stand til dette, så kan USA i større grad ta seg til rette i strid med prinsippene for beroligelse som ligger til grunn for Norges selvpålagte restriksjoner nedfelt i basepolitikken og restriksjoner på alliert seiling i Barentshavet nær Kolahalvøya. Dette prinsippet er i dag under press, noe som kom til syne med amerikansk seiling i Barentshavet i 2020, som Forsvarets operative hovedkvarter reagerte på, og uthulingen av basepolitikken. Dagens sikkerhetssituasjon innebærer dessuten at evnen til å sikre norskekysten er avgjørende for norsk og europeisk energisikkerhet. Alt dette tilsier en stor satsing på å styrke forsvarsevnen langs kysten, både på land, til sjøs og i luften.

Etter den kalde krigen har imidlertid flere viktige bestanddeler av det som til sammen utgjorde forsvarsevnen langs kysten, blitt nedlagt, uten at dette på langt nær er blitt kompensert. Kystartilleriet, som kunne mobilisere 30 000 offiserer og

soldater, ble nedbygget etter årtusenskiftet og offisielt nedlagt i 2007. Parallelt med nedbyggingen av Kystartilleriet, ble Kystjegerkommandoen innfasert. Kystjegerkommandoen var opprinnelig planlagt som en marinestyrke på 1 000 soldater ved full oppsetting, men teller i dag bare 150 personell og kompenseres på ingen måte fullt ut nedleggelsen av Kystartilleriet. Dette står i motsetning til for eksempel Sverige, der nedleggelsen av Kystartilleriet ble kompensert med opprettelsen av et såkalt amfibiekorps, som er en marineinfanteristyrke som opererer både på land og til sjøs ved kysten, eller finnens Nylands Brigade, som har en liknende funksjon. Det er et paradoks at kysten i Norge, med en betydelig større rolle både økonomisk og strategisk enn det som er tilfellet i Sverige og Finland, likevel mangler militær beredskap som finnes i Sverige og Finland.

Å gjenreise forsvarsevnen i kystsonen for å møte dagens sikkerhetssituasjon krever å involvere styrker både på land og i luften. Det betyr å utarbeide planer for koordinering og samhandling med integrerte planer mellom luftforsvaret, Sjøforsvaret, Heimevernet og Hæren. Også forsvarskommisjonen konkluderer med at det er behov for å styrke Forsvarets evne til fellesoperasjoner med relevante kapasiteter fra hele Forsvaret for å øke forsvarsevnen i kystsonen. I rapporten anbefales det blant annet å styrke Heimevernets maritime og kystnære kapasitet generelt, i tett samvirke med Hæren og Sjøforsvaret og å styrke Heimevernets kapasitet til objektsikring langs kysten.

En overordnet styrking av forsvarsevnen i kystsonen på tvers av forsvarsgrenene krever i første omgang at det tas en beslutning om å bruke fagmilitære ressurser på å utarbeide forslag til løsninger og til sist bevilge nødvendige midler til å gjennomføre styrkingen. En viktig komponent blir styrkingen av Sjøforsvaret med en ny overflatestruktur. Økt volum i Hæren og Heimevernet vil også gjøre landstyrkene i stand til å bidra mer i kystsonen.

Reetablere Sjøheimevernet

Tiltak:

- Reetablere Sjøheimevernet.

Kostnader:

- Sjøheimevernets årlige driftskostnad var på 80 millioner i året, noe som i dag utgjør litt over en promille av forsvarsbudsjettet.
- Investeringskostnaden ved å reetablere Sjøheimevernet er om lag 230 millioner..

Sjøheimevernet gjorde tidligere en viktig jobb for å sikre norskekysten. Styrken kunne på kort varsel mobilisere rundt 2 000 personell, som disponerte avansert overvåkingsutstyr, 200 større fartøyer og 130 hurtiggående båter. Oppgaven deres var å trygge norsk territorium opptil 12 mil fra land. Soldatene var i stor grad sjøfolk som var lommekjente langs kysten, og flesteparten av båtene var sivile fartøy som raskt kunne være klare. Sjøheimevernet tok seg av såkalt objektsikring langs kysten. Det betyr å trygge sjøsiden av Norges viktigste olje- og gassanlegg på land, slik som Mongstad og Nyhavna. Norsk petroleumsinfrastruktur regnes nå som det største målet for sabotasje, etter at Nordstream 1 og 2 har blitt sabotert i Østersjøen. Sjøheimevernet hadde også 4 egne bordingsteam og 34 visitasjonsteam, som inspiserte fartøy langs kysten. Med en årlig driftskostnad på 80 millioner kroner, rundt en promille av forsvarsbudsjettet, var Sjøheimevernet en svært kostnadseffektiv ressurs for å sikre vitale norske sikkerhetsinteresser.

Sjøheimevernet ble imidlertid lagt ned i 2017. En planlagt investering i droner som skulle erstatte Sjøheimevernet ble aldri gjennomført. Forskere ved Sjøkrigsskolen Ståle Ulriksen og Tor Ivar Strømmen har begge kritisert nedleggelsen av Sjøheimevernet. Tidligere kommandørkaptein i

Sjøheimevernet Svein Jarle Jacobsen har uttalt følgende om konsekvensene av nedleggelsen:

«Marinen og Kystvakten har begrenset med fartøyer og disse kan ikke dekke geografisk hele kysten slik Sjøheimevernet kunne. Dette innebærer at store deler av kysten i krise og krig er fullstendig uten militær overvåking og kontroll, der ligger kysten fullstendig med 'rumpa bar'»

Heldigvis finnes både fartøy og personell med kompetanse. Det betyr at Sjøheimevernet raskt og til en svært lav pris, kan reetableres og bidra til å sikre Norges territorielle integritet, sikring av strategisk viktige energiresurser og infrastruktur og daglig suverenitetshevdelse langs norskekysten, dersom det er politisk vilje til det.

Doble Hæren

Tiltak:

- Doble Hæren fra 12.000 til 24.000 soldater innen 2030
- Dette kan for eksempel gjøres ved å øke antall soldater med dagens oppsetning med 6000 og opprette en ny Brigade Sør bestående av 90 prosent reservister.
- Fremskynde anskaffelsen av langtreckende presisjonsartilleri til Hæren for å øke landstyrkenes kampkraft.

Kostnader:

- I gjeldende langtidsplan for Forsvaret skal Hæren økes til 17000 soldater, inkludert både vernepliktige og ansatte. Merknadene ved å doble Hæren vil være økningen utover dette, altså 7000 soldater hvorav 1600 vil være ansatte soldater og 5400 vil være reservister, som altså har en betydelig lavere kostnad enn profesjonelle soldater. Både engangsinvestering og årlig kostnad for 5400 reservister er allerede regnet inn i kostnadene i «2. Et større forsvar med flere soldater». 1600 ansatte soldater er beregnet å koste omkring to milliarder årlig. Dette er imidlertid ikke en fullstendig kostnadsberegning.
- Forsvarskommisjonen har med støtte fra Forsvarsdepartementet, Forsvarets forskningsinstitutt og Nato, gjennomført en beregning av kostnaden ved å øke Forsvarets totale størrelse med 4000 ansatte, 2000 flere til førstegangstjeneste og 8000 flere reservister. Anslaget er at dette vil koste 25 milliarder i investeringer. Forsvarskommisjonens anslag for engangsinvestering lar seg imidlertid ikke bruke som utgangspunkt for å beregne merknadene ved å øke Hærens størrelse med 5400 reservister og 1600 ansatte, ettersom beregningsgrunnlaget i forsvarskommisjonens rapport ikke er oppgitt. Kostnaden vil imidlertid være svært mye lavere ettersom behovet for investeringer i eiendom, bygg og anlegg er langt lavere per reservistsoldat enn per profesjonelle heltidssoldat.
- Langtrekkende presisjonsild til Hæren er planlagt anskaffet innen 2029 til en pris på mellom 1,5 og 2,3 milliarder kroner, samt ytterligere 300-375 millioner til eiendom, bygg og anlegg, som også brukes til Hærens kampluftvern. Totale drifts- og anskaffelseskostnader for våpensystemets levetid vil i utgangspunktet være de samme ved en forsert anskaffelse, med forbehold om prissvingninger på materiell og vedlikehold.

Foto: Filip Andrejevic / Unsplash

I Norge skal Hæren utgjøre den viktigste delen av landforsvaret, fulgt av Heimevernet og Forsvarets spesialkommando. Hærens rolle ved et angrep på Norge skal være å holde på territorium og gjenerobre territorium fra fienden, alene og sammen med andre forsvarsgrener. Hæren skal ha kontinuerlig nasjonal beredskap for å kunne møte trusler raskt.

Under Den kalde krigen hadde Hæren 160 000 soldater og besto av 13 brigader. I dag har Hæren kun 12 000 soldater og antall brigader er redusert fra 13 til en. En brigade er den minste enheten som kan føre krig på egenhånd over en viss tid. Hærens eneste brigade er Brigade Nord med hovedkvarter i Bardufoss, som består av åtte bataljoner og et militærpolitikompani.

Av alle forsvarsgrenene er kanskje Hæren den som ble hardest rammet av nedbyggingen av invasjonforsvaret. Tidligere hær sjef Robert Mood har gått så langt som å hevde at Hæren i dag knapt kan forsvare en bydel i Oslo. Det er omstridt hvorvidt Hærens stridsevne er så lav som dette spissformulerte utsagnet tilsier, men det er hevet over enhver tvil at Hæren er altfor liten til å utfylle sin rolle i forsvaret av Norge.

Likevel legger gjeldende langtidsplan kun opp til en økning til 17000 soldater innen 2032. Rødt mener dette er for lite og at målet bør være å doble Hæren til 24000 soldater innen 2030. Dette kan gjøres ved å øke antall profesjonelle soldater med 6000 og opprette en ny Brigade Sør bestående av 90 prosent reservister, som jevnlig deltar på repetisjonsøvelser og som mobiliseres som for eksempel lette infanteristyrker ved krise eller krig. Slike mobiliserbare styrker vil være helt nødvendig for å sikre at Hæren skal kunne fortsette å operere også etter å ha tatt betydelige tap i et eventuelt angrep på Norge.

I tillegg til at Hæren er for liten til å fylle sine oppgaver, er også utstyret for dårlig. Spesielt mangler Hæren langtrekkende presisjonsartilleri, som kan matche rekkevidden til en mulig angriper. På slutten av 1990-tallet fikk Hæren rakettssystemet MLRS (Multiple Launch Rocket System), som består av beltegående kjøretøy med plass til 12 raketter. Dette systemet kan skyte raketter med 70-80 kilometers rekkevidde. Dette gjorde Hærens artilleristyrker i stand til å stå i Bardufoss og treffe fiendtlige mål langt inne i Finnmark. Varianten Norge kjøpte var imidlertid tilpasset bruk av klasevåpen, som ble forbudt og satt på lager i 2005, og nylig sendt til Storbritannia som del av norsk våpenstøtte til Ukraina. Resultatet var at Hæren en periode måtte klare seg med kanoner fra 1960-tallet med halvparten så lang rekkevidde og langt dårligere presisjon. Siden har Norge anskaffet bedre artilleri, men situasjonen er fortsatt at en angriper vil kunne ramme våre hærstyrker med langtrekkende artilleri fra en avstand som er for stor til at Hæren kan slå tilbake med sitt artilleri. Hærens artilleri har fortsatt mindre rekkevidde enn i 1999. I gjeldende anskaffelsesplaner for Forsvaret skal Hæren tilføres langtrekkende presisjonsild i tidsrommet 2026-2030. Rødt mener imidlertid denne anskaffelsen bør fremskyndes. For å unngå uønsket eskalering i en spent sikkerhetssituasjon, kan det i tråd med hensikten bak øvrige selvpålagte restriksjoner, vurderes å tydeliggjøre Norges defensive intensjon ved å erklære at Hærens mest langtrekkende presisjonsvåpen i fredstid plasseres sør og vest for Finnmark.

Styrke Heimevernet med mer personell og mer øving

Tiltak:

- Styrke Heimevernet med 10.000 soldater
- Øke øvingen av Heimevernets soldater med 20 prosent for å øke operativ evne
- Reetablere Heimevernets spesialavdeling mot sabotasje og terror HV-016
- Utstyre Heimevernet med kortholdsluftvern til dronebekjempelse.

Kostnader:

- Ut fra Forsvarsdepartementets svar til Stortinget vil det å tilføre Heimevernets områdestruktur 10.000 nye soldater koste 328 millioner i årlige driftsutgifter, mens det å øke mengden øving med 20 prosent kan koste rundt 200 millioner årlig. I tillegg kommer en engangsinvestering i personlig bekledning, utrustning og våpen på 744 millioner kroner, samt at økningen kan medføre noe behov for oppgradering av eiendom, bygg og anlegg, som ikke er kostnadsberegnet.
- Beregninger basert på svar fra Forsvarsdepartementet til Stortinget tilsier at engangsinvesteringen til utrustning ved å reetablere HV-016 vil være rundt 10 millioner, mens årlig driftskostnad vil være rundt 13 millioner.

Heimevernet utgjør i dag hoveddelen av Norges militære førstelinjeforsvar, og er den eneste delen av Forsvaret som er til stede i hele landet. Heimevernet består av reservister som kan mobiliseres på kort varsel når Forsvaret eller sivile myndigheter trenger det. Blant Heimevernets oppgaver er såkalt objektsikring, altså å beskytte viktig sivil og militær infrastruktur og beslutningssentra, samt å bistå sivil sektor ved naturkatastrofer, leteaksjoner og ulykker, mens godt trente innsatsstyrker kan beordres til å løse ekstraordinære oppdrag. Hele Norge dekkes av 11 Heimevernsdistrikter og 207 Heimevernsområder. Heimevernets områdestruktur har ansvar for sine territorier, mens Heimevernets innsatsstyrker kan løse oppdrag på tvers av distriktene. En viktig styrke for Heimevernet er den lokale forankringen, med soldater som er lokalkjent og har lokale nettverk. Den lokale forankringen betyr at Heimevernet er godt egnet til å oppdage trusler i form av avvik fra normalt tilstand i sine områder, og til å løse oppdrag gjennom bruk av lokale nettverk.

Under Den kalde krigen hadde Heimevernet 80 000 soldater. Nedbyggingen av invasjonforsvaret har ført til at Heimevernet i dag er halvert til 40 000 soldater, mens Heimevernets spesialavdeling mot sabotasje og terror, HV-016 i likhet med Sjøheimevernet ble nedlagt. Heimevernets operative evne er også begrenset ved at styrkene øver for lite og i tillegg har for dårlig utstyr.

Rødt mener det er avgjørende for Norges nasjonale forsvarsevne å styrke Heimevernet. Heimevernets unike kombinasjon av lokalkunnskap, nettverk, militær og sivil kompetanse, samt evnen til å operere mange steder samtidig, gjør Heimevernet i stand til å utføre oppdrag og støtte andre forsvarsgreners operasjoner med stor effekt til lav kostnad.

Forsvarskommisjonen konkluderer at Forsvaret må utnytte disse fordelene enda bedre for å få mer effekt av Heimevernet. Forsvarskommisjonen anbefaler videre å øke trenings- og øvingsmengden i Heimevernet for at styrkene skal kunne utføre mer kompliserte og krevende oppgaver enn i dag, blant annet for å styrke Heimevernets evne til overvåking og kontroll og sikring av kritisk militær og sivil infrastruktur og nøkkelobjekter.

For litt over en halv milliard kan Heimevernet tilføres 10 000 nye soldater og øke med 20 prosent, mens øvingsmengden kan økes omtrent like mye. Det gir svært mye forsvarsevne for en beskjeden økning av Norges forsvarsutgifter.

HV-016 var Heimevernets spesialavdeling mot sabotasje og terror. Styrken på rundt 140 soldater hadde som oppdrag å hindre terror og sabotasjeaksjoner som kunne svekke eller lamme landets mobiliserings- og motstandsevne i en krise. En viktig drivkraft var ønsket om å kunne stå imot russiske spesialstyrker. HV-016 hadde gjennom flere år en responstid på mellom 1 og 4 timer og kunne rykke ut og operere på svært kort varsel i de store byene. Styrken ble imidlertid lagt ned i 2016, noe som har ført til et tomrom når det gjelder høyoperative HV-styrker som kan mobiliseres på kort tid. Norges offisersforbund har tatt til orde for at styrken kan reetableres, og at dette bør skje raskest mulig, mens det fortsatt er mulig å rekruttere kompetent personell som har deltatt styrken.

Reetablere helikopterstøtte for Hæren i Nord-Norge

Tiltak:

- Flytte et tilstrekkelig antall Bell 412-helikoptre til Bardufoss for å styrke Hærens helikopterkapasitet i påvente av innkjøp av nye helikoptre.

Kostnader:

- Forsvarsdepartementet har i svar til Stortinget opplyst at det å hente de seks Bell-helikoptrene tilbake til Bardufoss slik at det igjen ble lik fordeling mellom Rygge og Bardufoss, ville koste 54 mill. kroner i engangsutgift, men ikke medføre økte årlige kostnader.

Frem til 2019 var Forsvarets 18 Bell 412-helikoptre fordelt likt mellom Bardufoss og Rygge. I 2019 ble det besluttet at seks av ni Bell-helikoptre på Bardufoss skulle flyttes til Forsvarets spesialstyrker på Rygge. Det innebar at Hæren ble stående uten dedikert helikopterstøtte. Beslutningen var kontroversiell, og flere fagmiljøer var svært kritiske til at Hæren ble fratatt dedikert helikopterstøtte, og at Nord-Norge mistet en viktig ressurs for sivil beredskap. Det er fortsatt uvisst når nye helikoptre til Hæren vil være på plass og operative.

Enhver hærstyrke trenger helikoptre. Helikoptre er viktige for evnen til rekognosering, til strategisk flytting av soldater og utstyr og til å evakuere skadde soldater. Norges store areal og geografi med daler, fjell og fjorder gjør helikoptre til en ekstra nødvendig kapasitet for Hæren i nord. Bell-helikoptrene på Bardufoss har dessuten også vært viktige for den sivile beredskapen i nord. Tall fra NRK viser at i 2018, det siste året ni av helikoptrene var stasjonert på Bardufoss, utførte disse helikoptrene 87 oppdrag for det sivile samfunnet i Nord-Norge, mens like mange helikoptre på Rygge bare utførte ett slikt oppdrag.

Over flere år er det bygd opp et solid og viktig kompetansemiljø på Bardufoss for både operativ og teknisk virksomhet. Fortsatt uklarhet om hvor mange Bell-helikoptre som skal flyttes tilbake til Bardufoss, og når dette vil skje, har imidlertid skapt usikkerhet i helikoptermiljøet på Bardufoss. Det er langt mer formålstjenlig å opprettholde dette kompetansemiljøet enn å la det forvitne og så forsøke å bygge det opp igjen etterpå. Også Hærens evne til å nyttiggjøre seg helikoptre forvitrer for hver dag som går uten at løftet om å styrke Hærens helikopterkapasitet innfris.

11. oktober 2020 rapporterte NRK at helikoptermannskaper fra 339-skvadronen og Forsvarets spesialkommando trente med norske Bell-helikoptre på Camp Åsgård utenfor Jordans hovedstad Amman. Ifølge NRK oppholder disse styrkene seg ved basen over lengre perioder. Ifølge NRK er formålet å forberede Forsvarets spesialkommando «på nye krigsoperasjoner i Midtøsten». Rødt er ikke mot at spesialstyrkene har helikopterstøtte, men det å trene for nye krigsoppdrag i Midtøsten burde aldri vært høyere prioritert enn å sikre et minimum av helikopterstøtte for Hæren i Nord-Norge.

Russlands folkerettsstridige invasjon av Ukraina understreker behovet for å styrke Norges nasjonale forsvarsevne i nord. Det er Nord-Norge som har grense til Russland og er mest utsatt for risiko når det gjelder konvensjonelle militære trusler. Uten helikoptre mister Hæren både evne til forflytning, situasjonsforståelse og medisinsk evakuering. Ingenting tyder heller på at behovet for helikopterstøtte til Hæren i nord vil minke i tiden som gjenstår frem til anskaffelsen av nye helikoptre til Hæren er gjennomført.

En engangsutgift på 54 millioner for å sikre en viktig kapasitet for Hæren og totalberedskapen i Norges mest utsatte landsdel er en raskt gjennomførbar og kostnadseffektiv måte å styrke den nasjonale forsvarsevnen.

Styrke sjøforsvaret

Tiltak:

- Flere fartøyer til Sjøforsvaret
- Mer personell for å kunne utnytte fartøyene bedre med flere besetninger

Kostnader:

- Kostnaden for ett ekstra årsverk i Sjøforsvaret kan grovt beregnes til 1,1 millioner, men antall personell som kan tilføres avhenger hvor mange som til enhver tid har relevant utdanning og kompetanse. Det bør imidlertid være mulig å relativt raskt tilføre 500 årsverk, samt bygge opp en langt større reservestyrke som trenes til å utføre mindre kompliserte oppgaver.
- Forsvarskommisjonen har anslått at kostnaden for 40 nye overflatefartøyer, hvorav 25 fartøyer til marinen og 15 fartøyer til Kystvakten, vil være om lag 51 milliarder i engangsinvesteringer og 2,5 milliarder i drift. Dette er imidlertid et overslag forbundet med stor usikkerhet, ettersom det dreier seg om fartøyer som per i dag ikke eksisterer og ikke en gang er ferdig designet. Det dreier seg dessuten i stor grad om utgifter som uansett kommer, ettersom mange av dagens overflatefartøyer må skiftes ut.

Sjøforsvarets oppgave er i hovedsak å hevde norsk suverenitet til havs, og å ta vare på og beskytte nasjonens maritime interesser. Dette er svært viktig for en sjøfartsnasjon som Norge. Ikke bare har Norge verdens nest lengste kystlinje. Vi har også havområder som er syv ganger større enn vårt landterritorium. Til sammen tilsvarer Norges havområder omtrent 80 prosent av Middelhavet i størrelse, men de inneholder langt større verdier i form av olje, gass, fisk og andre havressurser. Ressursene i havet er Norges viktigste inntektskilde og av strategisk betydning også for Europa. Det er ikke minst tilfelle nå som Europa på grunn av Ukraina-krigen må frigjøre seg fra avhengighet av russisk gass. I Norge er over 200.000 arbeidsplasser direkte knyttet til havet i næringer som olje og gass, fiskeri, havbruk og skipsfart, og enda flere arbeidsplasser er indirekte knyttet til disse næringene. I tillegg er Norges havområder av enorm strategisk betydning for stormaktene USA og Russland.

I 1940 ble den norske Hæren utmanøvrert av tyske styrker som ble ført fram over sjøen. I dagens situasjon er det maritime trusselbildet mer sammensatt. Det innebærer betydelig risiko for å at Norges suverenitet og handlefrihet utfordres i fredstid av stater og aktører som ønsker større tilgang til våre havressurser; at stormakter som Russland bruker hybride virkemidler som sabotasje eller trusler om sabotasje mot havnæringene som Norge er økonomisk avhengig av og energitilførselen som Europa er avhengig av; at norske hav- og kystområder blir slagmark i en konflikt mellom USA og Russland også om den skulle oppstå et helt annet sted i verden, eller at Norge utsettes for et direkte militært angrep fra Russland. Sjøforsvaret med sine to hovedgrener Kystvakten og Marinen, er Forsvarets viktigste verktøy for

å forsvare Norge mot slike trusler. Marinen er Sjøforsvarets kampstyrke og håndhever norsk suverenitet til sjøs i fred, krise og krig, mens Kystvakten har ansvar for ressursforvaltning i territorialfarvannet og tilstøtende havområder under norsk jurisdiksjon og kan støtte Forsvaret i krise og krig.

Sjøforsvaret ble imidlertid kraftig svekket ved nedbyggingen av invasjonforsvaret etter Den kalde krigen. På 1990-tallet hadde Sjøforsvaret over 40 missiltorpedobåter. Nå fylles deres funksjon av bare seks korvetter. Antall ubåter er redusert fra 14 til fire i dag. Sjøforsvaret kunne mobilisere opp mot 40 fartøyer med mannskap til å minelegge kysten for å stanse en invasjon med sjøstyrker, men denne kapasiteten ble lagt ned og Norge har i dag ingen slike styrker.

Til tross for den kraftige nedbyggingen av kapasiteter har Sjøforsvaret i dag enorme problemer med å utnytte de relativt få fartøyene vi har, noe som i hovedsak skyldes for lav bemanning. Det betyr at forsvarevnen til sjøs er enda lavere enn antall og type fartøyer tilsier.

Personellmangelen i Sjøforsvaret antas å være selvforsterkende ved at den forårsaker høy arbeidsbelastning per ansatt, noe som gjør at flere slutter og arbeidsbelastningen på de som blir igjen øker eller i hvert fall ikke minker. Forsvarevnen til sjøs er også kraftig preget av mangelen på maritime helikoptre, etter den mislykkede og avbrutte anskaffelsen av NH-90-helikoptrene, noe som rammer både Marinen og Kystvakten. Dette kan imidlertid relativt enkelt bøtes på ved å ansette mer personell. Rødt tar til orde for å relativt raskt tilføre Sjøforsvaret 500 årsverk, i tillegg til å gjenopprette en mobiliserbar reservestyrke for Marinen, som i hovedsak kan

utføre enklere oppgaver og betjene mindre kompliserte fartøy og våpensystemer.

En konsekvens av svak operative evne for Sjøforsvaret er at USA og andre allierte øker sin militære tilstedeværelse i og over våre havområder i nord. I 2020 advarte daværende operative sjef i Forsvaret Rune Jakobsen om at Norge ikke ønsker at andre Nato-land skal operere for nært Russland i Barentshavet. «Hvis vi opererer sammen med amerikanske styrker eller andre allierte styrker utenfor Russlands ubåtbaser på Kola, så bidrar det til høyere spenning», sa Jakobsen. Han uttalte også at «Russerne er vant til at norske fly og fartøyer er til stede i Barentshavet. Og at E-tjenestens fartøy «Marjata» seiler der. Det er lavspenning i praksis».

Rødt mener det er avgjørende å styrke Sjøforsvarets operative evne, slik at norske fartøy bedre kan ivareta norsk suverenitetshevdelse og tilstedeværelse i nord.

En annen konsekvens av nedbyggingen av Sjøforsvaret er at Norge i dag ikke lenger er i stand til å beskytte egne olje- og gassanlegg i Nordsjøen. Denne oppgaven er for første gang på lenge satt ut til allierte. Dette har imidlertid en pris. Norge har ikke identiske interesser som våre allierte når det gjelder våre havressurser. EU har utfordret norsk suverenitet ved å fiske langt over tildelte kvoter i Norges fiskevernesone ved Svalbard. Befalets Fellesorganisasjon har advart om at Norges manglende evne til overvåking og tilstedeværelse fører til at mange europeiske land tar ut råvarer som er en viktig del av vår fremtidige økonomi og som må forvaltes slik at man sikrer bærekraft i uttaket. Det er gode grunner til at Sjøforsvaret gjøres bedre i stand til å hevde norsk suverenitet og vokte våre havressurser i fredstid, heller enn å overlate denne oppgaven til allierte.

I dag pågår et arbeid for å planlegge utskiftingen av mange av Sjøforsvarets fartøy. Status på dette arbeidet er at norsk industri er bedt om å komme med forslag til standardfartøy som skal kunne fylle mange av Sjøforsvarets behov på en kostnadseffektiv måte. Rødt støtter ideen om standardiserte fartøy som enkelt kan tilpasses ulike våpentyper for å fylle ulike funksjoner. En slik modell gir både enklere vedlikehold, og dermed større operativ evne, og rimeligere vedlikehold, enn dagens struktur med svært ulike typer fartøy fra mange forskjellige produsenter, som ikke gir stordriftsfordeler, vanskeligere vedlikehold og mer usikker tilgang på reservedeler.

For Rødt er det imidlertid avgjørende at Norge også innenfor en slik modell velger riktig type fartøyer, som gir mest mulig nasjonal forsvarsevne. Etter dagens forsvarspolitikk er for eksempel fregattene, som er Marinens største og trolig dyreste plattform i betydelig grad tiltenkt å delta i militæroperasjoner i utlandet. Det kom tydelig frem da regjeringa vedtok å «tropikaliserer» to av Marinens fire fregatter. Det vil si å spesialtilpasse dem til seiling i tropiske farvann. USA har tidligere bedt Norge sende krigsskip til Persia-golfen og forsøker i økende grad å dra europeiske allierte inn i konflikten med Kina, noe som kan bety at Norge blir bedt om å sende fregatter til Sør-Kina-havet. Rødt mener imidlertid at Sjøforsvaret må utvikles med tanke på forsvar av Norge og norske sikkerhetsinteresser, ikke norsk deltakelse i stormaktsrivalisering langt unna egne nærområder. Vi mener det er avgjørende å prioritere en større mengde fartøy, som gir større spredning og er vanskeligere å ta ut for en motstander, enn få og store fregatter, som har flere imponerende militære kvaliteter, men som også innebærer en større sårbarhet for angrep med missiler og andre langtrekkende våpen. Flere og mindre kompliserte skip kan også enklere betjenes av reservister og kan derfor raskere bemannes enn større skip som krever flere spesialister som det tar tid å utdanne og rekruttere. Det er flere kostnadseffektive måter å styrke forsvarsevnen til sjøs. Fiskerioppsynet hadde i sin tid skip som kunne oppsettes med våpen dersom Norge ble angrepet. Dagens Kystvaktfartøy er imidlertid kun utstyrt med relativt lette våpen, som 40 og 57 mm kanoner og mitraljøser. I dagens sikkerhetssituasjon kan det vurderes om noen av de nye Kystvaktfartøyene som skal erstatte dagens, bør bygges på en sann måte at de kan ved krise og krig kan utstyres med noe kraftigere våpensystemer. Slik kan Kystvaktens betydelige mengde fartøy og mannskap benyttes langt bedre i krise og krig enn det som er tilfelle i dag, til en lav kostnad. Dette må i så fall gjøres med henblikk på krigens folkerett, i samråd med de ansattes representanter og på måter som ikke gjør Kystvaktens fartøy mer utsatt enn det som er forsvarlig.

Styrke sivil beredskap og andre ikke-militære tiltak

Tiltak:

- Øke sivilforsvarets evne til å beskytte og evakuere sivilbefolkningen i krig, ved å doble driftsbudsjettet i løpet av få år og øke investeringsbudsjettet betydelig.

Kostnader:

- 500 millioner kroner årlig ved ferdig opptrapping, pluss 100 millioner ekstra til investeringer fordelt på årene opptrappingen varer.

Ved et militært angrep på Norge vil den sivile beredskapen være av avgjørende betydning. Det handler både om å beskytte sivilbefolkningen, men også om å opprettholde kritiske samfunnsfunksjoner som er nødvendige for at det militære forsvaret skal fungere. Strøm, vann, mat, veisystemer og annen offentlig kommunikasjon er uunnværlig for å opprettholde forsvarens i en krigssituasjon. Dersom sivile myndigheter ikke klarer å evakuere, vil det både ramme sivilbefolkning som blir værende i kampsonen og innebære at det norske forsvaret må ta hensyn som kan begrense og hemme den militære motstandskampen.

Totalberedskapskommisjonens rapport Nå er det alvor Rustet for en usikker fremtid (NOU 2023: 17) avdekker enorme svakheter i Norges sivile beredskap. En sentral aktør for den sivile beredskapen er Sivilforsvaret. Sivilforsvaret har som hovedoppgave å verne sivilbefolkningen i krig og skal i tillegg bistå nød- og redningsetatene ved større ulykker og uønskede hendelser. I krig har Sivilforsvaret som oppgave å evakuere sivilbefolkningen, samt bistå med medisinsk hjelp, informasjon til sivilbefolkningen, varsling med sirener og tilsyn av tilfluktsrom.

Etter andre verdenskrig ble det bygget opp et omfattende sivilforsvar i Norge. Da invasjonssvaret ble bygget ned til fordel for deltakelse i militæroperasjoner i utlandet, ble også sivilforsvaret nedprioritert. I 2005 kunne sivilforsvaret ved krig fortsatt mobilisere en styrke på til sammen 50 000. I dag er dette redusert til 16 000.

Dagens sivilforsvar har verken nok bemanning, nok øving eller nok utstyr til å utføre sine tiltenkte oppgaver. I september 2018 slo distriktssjefene i sivilforsvaret alarm om bemanningssituasjonen. I en kartlegging gjort av Sivilforsvaret kommer det frem at minst 35 av 201 stillinger i distriktsenhetene sto ubesatt. Det ble meldt om et betydelig gap mellom den rollen sivilforsvaret er satt til å fylle ved krisesituasjoner og de ressursene sivilforsvaret blir tildelt. Det ble også påpekt at bemanningssituasjonen gjorde det umulig å gjennomføre tilstrekkelig øving og at kompetansen blant mannskapene ikke ble vedlikeholdt.

Sivilforsvarets utstyrspark er også svært utilstrekkelig og gammel. En rapport fra Direktoratet for samfunnsberedskap (DSB) fra 2016 dokumenterte at utstyret til Sivilforsvaret er preget av høy alder, stor slitasje og betydelige mangler og at mannskap ikke er motivert og øver for lite. De siste årene har Sivilforsvaret blitt lovet nytt og moderne materiell. Avsløringen om at Sivilforsvarets distriktssjefer likevel ble bedt om å lete etter billige bruktbiler på Finn.no, viser imidlertid at sivil beredskap fortsatt ikke blir prioritert høyt nok.

I 2019 konkluderte DSB at Sivilforsvaret har så lav operativ evne at organisasjonen ikke er i stand til å evakuere den norske sivilbefolkningen i krig eller sørge for tilfluktsrom. Å evakuere sivilbefolkningen vekk fra frontlinjen eller åsted for kamphandlinger og angrep med for eksempel bomber og missiler, vil i mange tilfeller være det viktigste enkelttiltaket for å redde menneskeliv. Risikoen for omfattende tap av sivile liv, vil være stor både i et scenario der en fiende angriper og tar over norske områder, men også i en situasjon der norske eller allierte styrker går til motangrep for å drive ut okkupasjonsstyrker fra norske byer og tettsteder. Både ved invasjon og gjenerobring vil stedet sivilbefolkning nødvendigvis rammes av innkommende artilleri, missiler og bomber, og ikke minst ved urban nærkamp. Å sørge for rask evakuering sivilbefolkningen vekk fra frontlinjen eller åsted for omfattende luftangrep i det krigen bryter ut vil i mange tilfeller være det viktigste enkelttiltaket for å redde sivile menneskeliv. I tillegg vil det gi norske styrker mulighet til å bruke all tilgjengelig kampkraft for å slå tilbake invasjonstyrker uten å begrenses av risikoen for å ramme sivile. At det norske Sivilforsvaret helt mangler operativ evne til å utføre denne helt vitale oppgaven, medfører en uforvarlig og unødvendig høy risiko for omfattende tap av sivile liv ved et angrep på Norge.

En dobling av Sivilforsvarets driftsbudsjetter, samt økte investeringsmidler for oppgradering av utstyr, er en kostnadseffektiv måte å sørge for betraktelig bedre beskyttelse av den norske sivilbefolkningen i tilfelle krig.

Styrke norske veteraners erstatningsordninger og helsetilbud

Tiltak:

- Bedre helsetilbud til skadde veteraner
- Sikre rettmessig erstatning og inntektssikring for skadde veteraner.
- Sikre at soldater som skades ved et eventuelt angrep på Norge eller på alliert territorium må sikres samme rett på erstatning som soldater som skades under internasjonale operasjoner i utlandet.

Kostnader:

- Det har ikke vært mulig å beregne budsjettmessige konsekvenser av de ovennevnte tiltakene.

Uten forsvarsvilje, ingen forsvarsevne. Uten soldater som er villige til å risikere eget liv, helse og frihet for å forsvare Norge, er enhver investering i Forsvaret uten verdi. Et viktig tiltak for å vedlikeholde og styrke den befolkningens forsvarsvilje, er vissheten om at de som skades i kamp på oppdrag for det norske forsvaret, blir best mulig ivare tatt i tiden etterpå. Det er dessverre ennå ikke tilfelle i Norge. Få har risikert og ofret så mye for Norge i krig og fått så liten anerkjennelse og støtte i etterkant som krigsseilerne. Men også blant de over 100 000 veteranene som har deltatt i militæroperasjoner etter andre verdenskrig, har mange blitt utsatt for stor urett. Det gjelder ikke minst dagens veteraner fra krigen i Afghanistan. Den nyeste undersøkelsen av Afghanistan-soldatenes helse viser at så mye som en av ti veteraner har psykiske problemer, og at selv mange år etter at det store flertallet av norske soldater kom hjem fra Afghanistan og to år etter at Nato led endelig nederlag i krigen, er antallet veteraner med psykiske skader økende. Dette skyldes et stort omfang av alvorlige psykiske senskader, som i mange tilfeller først slår ut mange år etter hjemkomst, og betyr at tallet på skadde veteraner kan øke også i kommende år.

Før Rødt er det et prinsipp at når staten sender norske soldater i krig, så må staten også ta ansvar for ivaretagelse av de som kommer skadde tilbake. Det er imidlertid også viktigere enn på

lengde av hensyn til forsvarsviljen i en tid der fred og sikkerhet i større fare enn på lengde, og der det trengs mange flere soldater til Forsvaret.

Dessverre er norsk ivaretagelse av veteraner fortsatt mangelfull. Det gjelder både erstatningsregelverket for veteraner regulert i Forsvarsloven, som forvaltes av Statens pensjonskasse (SPK); praktisering av NAVs regelverk overfor uføre veteraner og veteranenes helsetilbud som er et delt ansvar mellom Forsvaret og det sivile helsevesen. Politikerne som villig blande opp milliarder av fellesskapets midler for å sende norske soldater i krig under USA og Natos kommando, har dessverre ikke vist samme vilje til å sikre soldatene som mistet mest -sin egen helse- og deres pårørende en verdig behandling. Derfor finnes det fortsatt veteraner som er så fattige at de avhengige av matkasser samlet inn av andre veteraner for å komme seg gjennom hverdagen; skadde veteraner som blir enda sykere av å bruke år på å kjempe for å omgjøre avslag på erstatning de opplever som urettferdige og veteraner som kunne bidratt både i Forsvaret og i det sivile arbeidslivet, men som forblir varig uføre fordi de ikke fikk nødvendig helsehjelp og ikke minst tusenvis av familier, pårørende og nærstående som rammes indirekte av uretten som begås mot veteranene.

De siste årene er det gjort flere endringer i lov- og regelverket som regulerer skadde veteraners rett på erstatning. Rødts forslagspakke for veteraner, som ble vedtatt av Stortinget i 2020, ble av Veteranforbundet SIOPS (skadde i internasjonale operasjoner) betegnet som et historisk gjennomslag for veteraner med psykiske skader. Blant vedtakene var regelendringer som skal hindre avslag på erstatningssøknad ved at medisinske spesialisterklæringer urettmessig settes til side av SPK, at veteraner med senskader ikke skal nektes erstatning på bakgrunn av foreldelse og vedtaksfesting av veteraners rett på juridisk bistand. Bakteppet for forslaget var en stadig forverring, der andelen psykisk skadde veteraner som fikk avslag på søknad om erstatning hadde økt fra 27 prosent i perioden 2010-2013 til 63 prosent i perioden 2014-2018 og der en regjeringsnedsatt arbeidsgruppe hadde avdekket at den stadig strengere praktiseringen av regelverket kan ha bidratt til flere avslag i strid med gjeldende rett. Til tross for dette gjennomslaget opplever fortsatt skadde veteraner å bli nektet erstatning for skader til tross for erklæring fra medisinsk spesialistpersonell som påviser årsakssammenheng mellom tjeneste og skade som medfører uførhet.

Veteraner som har blitt uføre på grunn av skader i internasjonale operasjoner opplever også å bli nektet yrkesskadeerstatning av NAV til tross for åpenbar årsakssammenheng. Dette skyldes både praktiseringen av meldefristregelen og en streng forståelse av sykdomsbegrepet, som gjør at NAV alt for ofte ikke anerkjenner senskader, som er vanlige for soldater i krig, som yrkesskader.

Dersom Norge skulle bli angrepet eller norske soldater bli sendt i krig på Nato-territorium, risikerer de som skades å stå enda svakere i møte med staten om de søker erstatning. I motsetning til soldater som skades i militæroparasjoner utenfor Nato-området, er nemlig soldater som skades i Norge eller Nato-området ikke omfattet av reglene som er samlet i forsvarslovens kapittel 6 og tilhørende forskrifter. Det er særlig

manglende regler for klagerett og foreldelse som kan gjøre at disse soldatene risikerer å måtte kjempe en enda hardere kamp mot staten og ende opp med enda dårligere økonomisk kompensasjon og inntektssikring om de blir fysisk eller psykisk skadde i tjeneste for Norge.

Rødt mener det haster å sikre at alle skadde veteraner får tilstrekkelig helsehjelp og rettmessig erstatning og inntektssikring og at soldater som skades i Norge eller på Nato-området får samme rettigheter som soldater som skades i militæroparasjoner utenfor Nato-området. Det er både en moralsk plikt og et nødvendig bidrag til forsvarsviljen i en urolig tid, å sikre at uretten som er begått mot veteraner fra krigsseilerne og de som ble skadd i FN-operasjoner til dagens Afghanistan-veteraner, aldri blir gjentatt.

Fem veivalg

Norge må gjøre mer for å trygge landets befolkning, demokrati, selvråderett, territorielle integritet og ressurser

Russlands imperialistiske angrepskrig mot Ukraina har vist at den rådende sikkerhetsarkitekturen ikke fullt ut verner mindre stater mot militære angrep fra større stater. I en slik situasjon må Norges forsvarsevne styrkes. Grunnloven §1 fastslår at Norge er et fritt, selvstendig, udelelig og uavhengelig rike. Etter Grunnloven er det regjeringa («kongen») som har ansvar for forsvarsmakten. Det betyr at det er regjeringa som har ansvar for at Forsvaret kan skjøtte det militære forsvaret av Norges territorielle integritet, selvråderett og sikkerhet. I dette notatet har Rødt presentert viktige konkrete skritt som vi mener bør tas for å styrke Forsvarets evne til å ivareta dette ansvaret i en sikkerhetspolitisk vanskelig tid. Det er skiftende regjeringer som har valgt å bygge ned Norges nasjonale forsvarsevne, og det er regjeringa og de folkevalgte som først og fremst har ansvar for å bygge den opp igjen. En tilstrekkelig styrking av Norges nasjonale forsvarsevne har imidlertid kostnader som for hele samfunnet. Det krever økte bevilgninger til forsvarsformål over statsbudsjettet det krever at flere gjennomfører førstegangstjeneste, tar militær utdanning og tar jobb i Forsvaret. I tillegg forutsetter det at langt flere fortsetter å bidra til forsvarsberedskapen også etter endt førstegangstjeneste eller ansettelsesforhold i Forsvaret som mobiliserbare reservister som deltar på repetisjonsøvelser. Flere forsvarsansatte og gjenoppbyggingen av et mobiliseringsforsvar vil legge beslag på arbeidskraft og kreve tilpasning og samarbeid fra det sivile arbeidsliv. For totalberedskapen er det nødvendig å forkaste den naive troen på global frihandel og ta kostnaden ved å investere i beredskapslagre og økt selvforsyning for strategiske varer som mat, medisiner og drivstoff, slik at ikke brutte forsyningslinjer får forsvarsevnen -og viljen- til å kollapse i en konfliktsituasjon.

Derfor er det å styrke den nasjonale forsvarsevnen et veivalg som må tas både av politiske beslutningstakere og av samfunnet som helhet. Til tross for tilsynelatende bred politisk enighet, kan ikke dette tas for gitt. Med dagens planer og finansiering ligger Forsvarets allerede utilstrekkelige operative evne ifølge forsvarskommisjonen an til å synke ytterligere de neste fem årene. I forsvarssjefens fagmilitære råd fremgår det at dersom ikke gjeldende økonomiske planrammer for Forsvaret endres, så vil det bli nødvendig å legge ned Finnmark landforsvar i dagens form. I regjeringas mandat til det fagmilitære rådet ble forsvarssjefen bedt om å utrede anbefalinger for en utviklingsretning med styrket økonomisk

opptrappingsplan, økonomiske rammer tilsvarende som i dag er vedtatt og en utviklingsretning med lavere bevilgningsnivå enn forutsatt i gjeldende langtidsplan. Rødt mener den eneste farbare veien i dag er å øke bevilgningene til forsvaret av Norge.

Økte bevilgninger forutsetter langt bedre evne til å omsette disse midlene i faktisk forsvarsevne enn det som har vært tilfelle til nå. Både Riksrevisjonen og forsvarskommisjonen har påpekt svakhet i styring og uklare ansvarsforhold. De siste tiårene er det gjort en rekke svært kostbare og feilslåtte investeringer, som F-35, som ifølge den amerikanske Riksrevisjonen vil bli langt dyrere å drifte og gi mindre operativ evne enn forutsatt; flytting av maritime patruljefly til Evenes etter nedleggelsen av Andøya flystasjon og innkjøpet av det maritime helikopteret NH-90. I mai i år slo en tidligere innkjøpsansvarlig i det amerikanske forsvarsdepartementet alarm om enorm overprising fra den amerikanske våpenindustrien og uforklarlig mangedobling av priser på enkelte typer materiell. Rødt mener det er avgjørende at regjeringa og Forsvaret tar grep for å sikre bedre kontroll over innkjøp for å hindre dyre feilinvesteringer.

Rødts medlem i forsvarskommisjonen har løftet behovet for å styrke forsvarsevnen til sjøs, langs kysten og på land, under forutsetning at dette brukes til å styrke forsvaret av Norge og ikke krigføring i utlandet. Rødt er samtidig klar på at Norge aldri kan ruste seg til trygghet og at vår eksistens som fritt demokratisk og uavhengig land over tid også er avhengig av internasjonal fred og nedrustning. Parallelt med styrkingen av det norske forsvaret må det gjøres mer for å redusere risikoen for krig mellom stormaktene; bevare lavspenning og unngå eskalerende stormaktsrivalisering i Norges nærområder og sikre at folkerettens forbud mot angrepskrig respekteres og håndheves med straffefølgelse av ledere som bryter dette forbudet. Et rustningskappløp mellom rivaliserende atomvåpenmakter og militærallianser i Norges nærområder vil ikke øke vår trygghet, men tvert imot øke risikoen for at Norge blir slagmark i en eventuell krig mellom stormaktene. Vår analyse er imidlertid at det å styrke Norges nasjonale forsvarsevne ikke bidrar til opprustning, men tvert imot vil ha motsatt effekt dersom det gjør at det norske forsvaret tar mer ansvar for norsk sikkerhet i nordområdene og vi samtidig hindrer spenningsskapende alliert militær tilstedeværelse.

Prioritere forsvaret av Norge fremfor krigsdeltakelse i utlandet

De siste 30 årene har skiftende regjeringer nedprioritert Norges nasjonale forsvarsevne til fordel for deltakelse i utlandet. Blant annet har Norge sendt styrker til Irak i 1991, 2004 og 2014, deltatt i Kosovo-krigen i 1999, Afghanistan-krigen i 2001, Libya-krigen i 2011 og Syria-krigen i 2016, i tillegg til en rekke militære oppdrag i det nordlige og vestlige Afrika de siste årene.

Professor Christoffer Conrad Eriksen beskrev i 2018 utviklingen som følger:

«I dag er det ikke lenger ekstraordinært at norske styrker bidrar til internasjonale operasjoner. Internasjonale operasjoner har blitt en del av hverdagen, både i norsk utenriks- og forsvarspolitik og ikke minst for militært personell i Norge. [...] I løpet av de siste tiårene har operasjonene i utlandet også blitt skarpere, i den forstand at norske personell har deltatt i flere militære kamphandlinger med den konsekvens at flere norske borgere og andre har mistet livet. Våren 2018 er Norge involvert i minst tretten internasjonale operasjoner.»

Rødts medlem i forsvarskommisjonen har løftet frem behovet for å hente forsvaret hjem ved å omprioritere fra utenlandsoperasjoner til å styrke den nasjonale forsvarsevnen.

Forsvarsdepartementet opplyste i 2020 at Norge fra 1990 til 2019 hadde brukt 32 milliarder kroner på militæroperasjoner i utlandet, hvorav 25 milliarder ble brukt de siste 20 årene. I dag er dette vokst til over 35 milliarder. Den reelle kostnaden er imidlertid betydelig høyere, fordi tallene oppgitt av forsvarsdepartementet verken inkluderer milliarder som er utbetalt til skadde veteraner i form av erstatning og trygd eller forsvarsinvesteringer som er spesielt tilpasset utenlandsoperasjoner.

I tillegg til pengebruken kommer prioriteringen av militære nisjekapasiteter skreddersydd for deltakelse i USA- og Nato-ledet krigføring i utlandet, som spesialstyrker og ekstremt dyre kampfly, på bekostning av styrker og utstyr som er mer relevant for å forsvare norsk territorium. Denne kostnaden

er ikke reflektert i kroner og øre, men i nedleggelsen og nedprioritering av viktige forsvarsressurser i Norge som ikke var nyttig relevant for krigføring i utlandet. Reduksjonen av Hæren fra 13 til bare en brigade, halveringen av Heimevernet, nedleggelsen av langtrekkende luftvern og all dedikert luftvernbeskyttelse for Norges sivilbefolkning og beslutningssentra, samt nedleggelsen av Sjøheimevernet og Kystartilleriet må ses i lys av dette.

I 2015 konkluderte daværende forsvarssjef Haakon Bruun-Hanssen i det fagmilitære råd at «langvarige engasjementer i operasjoner ute [har] gått på bekostning av beredskapen hjemme». Dette er utdypet i nåværende forsvarssjef Eirik Kristoffersens fagmilitære råd for 2023, der han i beskrivelsen av nedbyggingen av Forsvaret etter Den kalde krigen påpeker følgende:

«Nato-operasjoner på Balkan og senere i Afghanistan preget Forsvarets fokus og ressursbruk. Selv om operasjonene ga viktige operative erfaringer, førte de til at Forsvaret ble innrettet mot en struktur som vektet nasjonal egenevne lavere enn før. Denne innretningen har ført til at Forsvarets evne til å forsvare Norge ble betydelig redusert.»

Luftmilitært Samfund har fastslått at nedbyggingen av Norges luftvern skyldtes prioriteringen av deltakelse i militæroperasjoner i utlandet.

Denne prioriteringen har skapt et forsvar som når som helst kan settes inn i kriger under utenlandsk kommando nesten hvor som helst i verden, men som ikke er rustet til å forsvare Norge om vi blir angrepet. Vi har et luftforsvar som etter en rekordrask beslutningsprosess på SMS kunne sende fly for å bombe tettbebygde strøk i Libya, men som ikke har et eneste luftvern batteri dedikert til å beskytte Norges sivilbefolkning mot missiler og bombefly. Hæren som skal forsvare Nord-Norge mot et eventuelt angrep fra øst har i dag ikke et eneste operativt helikopter til rådighet, mens spesialstyrkene skal bruke Forsvarets helikoptre til å øve på ørkenkrig i Jordan. Norske fregatter, som er sjøforsvarets

største og dyreste overflatefartøy, er modifisert for seiling i tropiske farvann, samtidig som Forsvaret er ute av stand til å vokte olje- og gassanlegg til sjøs og langs norskekysten. Og selv om Forsvarskommissjonen har slått alarm om at forsvarsevnen lider under mangel på personell, skal norske soldater i også i år risikere liv og helse for å beskytte en amerikansk militærbase i Irak, som ble erklært uønsket av den irakiske nasjonalforsamlingen.

Med Natos nyeste strategiske konsept har USA allerede lyktes i å få Nato til å rette oppmerksomheten mot Kina. Det vil imidlertid verken være mulig eller fornuftig å fortsette med deltakelse i USA- og Nato-ledete militæroperasjoner i utlandet, enten det er i Midtøsten eller Sør-Kina-Havet, og samtidig styrke forsvarsberedskapen i Norge tilstrekkelig. Det finnes rett og slett ikke tilstrekkelig ressurser, personell eller materiell til å gjøre begge deler. Derfor må Norge nedprioritere deltakelse i USA- og Natos utenlandsoperasjoner om vi skal kunne gjennomføre nødvendige tiltak for å styrke nasjonal forsvarsevne.

Beslutningen om at Norge skal ha hele 52 F-35 kampfly, til tross for de enorme kostnadene, ble delvis begrunnet med deltakelse i Nato-operasjoner. I regjeringas redegjørelse for valget av F-35 står det at en «kampflyløsning må sette Norge i stand til å bidra inn i Natos operasjoner på en relevant og substansiell måte» («Nye kampfly til Forsvaret» (St.prp. nr. 36 (2008–2009))). Den valgte løsningen med 52 fly kan sette Norge i stand til å bidra i utenlandsoperasjoner, men som tidenes dyreste offentlig finansierte enkeltkjøp og med enorme driftskostnader, vil den også gå på bekostning av resten av Forsvaret i flere tiår fremover. De totale levetidskostnadene for kampflyanskaffelsen er i dag beregnet til 326 milliarder kroner, hvorav 102 milliarder kroner er anskaffelse av fly og baser, mens de resterende 224 milliardene for det meste er oppgraderinger og driftskostnader, som bruk, vedlikehold med mer, som skal betales i årene som kommer.

I dag har Norge 40 kampfly, som Luftforsvaret verken har tilstrekkelig mannskap til å benytte eller luftvern til å beskytte. Forsvarsdepartementet har dessuten opplyst at de seks flyene som leveres i 2023 sannsynligvis ikke kommer til å lette en eneste gang i år. I tillegg har den amerikanske riksrevisjonen avdekket enorme problemer i form av feil og mangel på reservedeler, motor og annet som gjør at et stort antall F-35 rett og slett blir stående på bakken. Heldigvis går det fortsatt an å begrense skaden, ved å stanse kjøpet av de siste 12 kampflyene som er bestilt. Innkjøpsverdien av disse flyene er om lag 9,2 milliarder kroner, og i tillegg kommer stadig økende driftskostnader og en betydelig andel av de 2,6 milliardene som bare i 2023 skal betales for våpen, ammunisjon og oppgraderinger til kampflyene. Ved å kutte kostnaden til innkjøp, våpen, ammunisjon, oppgraderinger og driftskostnader til de resterende 12 kampflyene, som Forsvaret uansett ikke har ressurser til å benytte eller beskytte, frigjøres betydelige midler. Dette kan både brukes til anskaffelse av mer luftvern og mer personell. Ettersom hele levetidskostnaden på F-35 er mer enn tre ganger høyere enn prisen på selve flyene, og trolig vi stige enda mer på grunn av økende driftskostnader, er det snakk om betydelige summer over mange år. Rødt mener det er på overtid å prioritere forsvaret av Norge i Norge. Å hente norske styrker hjem fra Irak, Jordan, Mali og andre afrikanske land frigjør både økonomiske ressurser, støtteapparat og viktig personell som kan styrke beredskapen i Norge. Også norske utstyrsanskaffelser må gjenspeile denne prioriteringen.

Prioritere Forsvarets personell og stanse privatisering i forsvarssektoren

Rødt mener personell er Forsvarets viktigste ressurs. Det gjelder forswarets ansatte med og uten uniform, de som gjennomfører førstegangstjeneste, reservister og veteraner. Dessverre har nedbyggingen av invasjonforsvaret medført at til at personell har blitt nedprioritert til fordel for utstyr, spesielt utstyr tilpasset militæroperasjoner i utlandet, og at flere av Forsvarets oppgaver har blitt privatisert. Begge deler har gått på bekostning av de ansattes arbeidsbetingelser og svekket forsvarsevnen.

Andelen av det norske forsvarsbudsjettet som går til investeringer har gjennom flere år har ligget på rundt 30 prosent, altså 50 prosent mer enn Natos mål, som er 20 prosent. Mens Norge har vært «flinkest i klassen» til å anskaffe dyrt materiell, har det gått hardt utover personellsituasjonen. Samtidig er stadig flere av Forsvarets oppgaver over tid blitt privatisert. Det gjelder vedlikehold av militært utstyr, renhold av Forsvarets anlegg og Forsvarets IKT-systemer.

I dag lider Forsvaret av en kritisk underbemanning som går utover Norges nasjonale forsvarsevne. Underbemanningen forårsaker lav operativ evne og lav utholdenhet.

Forsvarets personell utsettes også for en uforsvarlig stor arbeidsmengde. Ifølge Forsvaret utgjorde 17.185 ansatte i 2021 21.182 årsverk, hvorav 25 prosent jobbet mer enn 1,38 utførte årsverk. Å påføre ansatte en så stor arbeidsbelastning at de slutter, betyr at Forsvaret mister kompetent og erfarent personell. Det er heller ikke god økonomi, ettersom Forsvaret da må bruke betydelige ressurser på å utdanne nytt personell for å erstatte de som slutter.

Et eksempel på åpenbart urettferdig behandling av Forsvarets personell er Heimevernets innsatsstyrker, en av Norges viktigste beredskapsressurser, som gjennom mange år, i strid med gjeldende rett, ble nektet feriepenger. Soldatene som varslet om uretten ble attpåtil trukket for retten av regjeringa. Og til tross for at retten fastslo at det var staten som hadde opptrådt i strid med loven, sitter soldatene som varslet igjen med enorme udekte saksomkostninger. Det er uakseptabelt

at det å varsle om brudd på forsvarspersonells lovfestede rettigheter skal medføre risiko for å bli trukket for retten av departementet og ende i økonomisk ruin.

Et annet eksempel er pensjonsordningen i Forsvaret som innebærer at tillegg for øvelser, vakt og fartøytjeneste ikke tas med i pensjonsgrunnlaget. For noen utgjør disse tilleggene opp mot 60 prosent av lønna, men når det bare beregnes pensjon på grunnlønn, risikerer noen forsvarsansatte å bli sittende igjen med ned mot 200000 i årlig pensjon. Rødt mener dette er uakseptabelt, både fordi alle i Norge trenger og fortjener en skikkelig pensjon som kan sikre at retten til en verdig pensjonstilværelse gjelder for alle, og fordi det går utover nødvendig rekruttering av personell i Forsvaret.

De siste årene har Forsvaret vært rammet av en rekke varslingsaker der kvinner har blitt utsatt for seksuell trakassering, overgrep og mobbing. Rødt mener det er helt uakseptabelt at kvinner som melder seg til tjeneste i Forsvaret for å beskytte Norge i fred, krise og krig, utsettes for denne typen hendelser. Det er dessuten skadelig for rekruttering av kvinner til Forsvaret, som er helt nødvendig for å øke Forsvarets operative evne, utholdenhet og volum tilstrekkelig. I årene Forsvarsdepartementet har vært klar over svært høye tall for seksuell trakassering, har det gjentatte ganger blitt annonsert at det skal tas grep for å bedre situasjonen. Likevel har problemet vedvart. Det var i sin tid Stortinget som vedtok verneplikt for kvinner. Derfor har Stortinget også et ansvar for å påse at Forsvaret gjøres trygt for kvinner. En viktig del av nedbyggingen av den nasjonale forsvarsevnen har vært privatisering av stadig flere av Forsvarets oppgaver. Privatisering i forsvarssektoren de siste årene har to viktige drivere. Den ene er ideologisk: skiftende regjeringers naive tro på nyliberal tallmagi der alt blir billigere og bedre av å privatiseres. Den andre driveren er at Forsvaret forsøker å bøte på mangel på ansatt personell ved å sette ut oppgaver til private aktører.

Rødt mener privatiseringen både har gått utover sikkerhet, beredskap, kompetansen i Forsvaret og kan stride med folkerettens begrensninger på hvilke oppgaver som kan utføres av sivile. Privatisering fører til at Forsvaret ikke har like god kontroll på hvem som utfører oppgaver og har kjennskap og fysisk og digital tilgang til Forsvarets systemer og anlegg. Forsvaret har også mindre mulighet til å sørge for at oppgavene blir utført på en måte som sikrer operativ evne. Ved å privatisere oppgaver forsvinner kompetansen til å utføre dem ut av Forsvaret. Det er negativt i en normalsituasjon, men kan være katastrofalt i en krise- eller krigssituasjon, fordi sivilt ansatte, i motsetning til forsvarsansatte, ikke kan kommanderes til å utføre oppgaver for Forsvaret i krig. Privatisering av oppgaver som vedlikehold og klargjøring av militært utstyr som våpen- og kommunikasjonssystemer vil føre til at sivilt ansatte i en krigssituasjon kan bli legitime militære mål etter krigens folkerett

Blant de mest kjente eksemplene er privatisering av renhold i Forsvaret. Det førte til «innsparinger» på papiret og sendte skattepenger til eierne av renholdsselskapet ISS. Men renholdet ble samtidig så dårlig at forsvarsbygg måtte stenges, ansatte ble utsatt for et umenneskelig arbeidspress samtidig som de står i fare for å tape over en million kroner i pensjonsinntekter, og det ble rettstvister mellom staten og reinholdernes organisasjoner. I dag er privatiseringen av renhold i ferd med å reverseres. Når det gjelder teknisk vedlikehold av utstyr og Forsvarets IKT-systemer går utviklingen dessverre ikke i riktig retning. I 2018 ble det laget et vedlikeholdskonsept for Forsvaret, der det skulle spares inn 317 millioner kroner på å privatisere, outsource og sentralisere vedlikehold i Forsvaret. Samtlige fagforeninger i Forsvaret gikk imot planen. I revidert nasjonalbudsjett for 2023 fremgår det at regjeringa vil bruke 60 millioner kroner for å leie inn teknikere fra Lockheed Martin og Kongsberg Aviation Maintenance Services AS til vedlikehold av F-35, fordi Forsvaret ikke har nok personell. I år har Riksrevisjonen avdekket store mangler med Forsvarets kommando- og kontrollinformasjonssystemer kan svekke Forsvarets operative evne. En viktig del av forklaringen var mislykket outsourcing av Forsvarets IKT-systemer.

I dag er de fleste avdelinger i Forsvaret underbemannet, Forsvarets bygg er i dårlig forfatning og personell får ikke nødvendig utdanning. Viktige tiltak for å bedre situasjonen er å løse pensjonsstriden i Forsvaret på en tilfredsstillende måte; ansatte mer personell for å bedre sikkerhet og operativ evne og redusere uforsvarlig arbeidsbelastning; fremskynde evalueringen av utdanningsreformen i Forsvaret og ordningen for militært tilsatte; reetablere ettårig befalsskole i forsvarsgrenene og legge bedre til rette for bosetning i og nær landets forsvarskommuner, særlig i nord. Varslere som tar opp lovstridige eller uakseptable forhold beskyttes mot gjengjeldelse fra overordnede eller forsvarsdepartementet og pågående varslersaker, som feriepengetyveriet i Heimevernet må løses på en måte som både er i tråd med loven og ivaretar varslernes rettigheter. I tillegg må regjeringa levere en helhetlig tiltaksplan mot trakassering, overgrep og mobbing i Forsvaret som kan behandles av Stortinget. Fagforbund i forsvarssektoren krevd at private aktørers bidrag i Forsvarssektoren må skje på måter som ikke går på bekostning av økonomi, beredskap, Forsvarets egen kompetanse eller hensyn til krigens folkerett. Rødt støtter dette og mener det er viktig å stanse privatiseringen i forsvarssektoren og ta tilbake drift- og vedlikehold av militært utstyr og IKT som er nødvendig for å sikre beredskap, Forsvarets kompetanse og hensynet til krigens folkerett.

Skiftende regjeringer har skapt et bilde av at nedprioritering av personell gjennom kutt i driftsbudsjetter og enorm pengebruk på dyrt utstyr som F-35 fører til et mer effektivt forsvar. Sannheten er snarere det motsatte. I dag er et av Forsvarets aller største effektivitetsproblemer at enorme summer brukes på utstyr som ikke blir omsatt i forsvarsevne fordi det mangler mangel på personell til å bruke og vedlikeholde det.

Skal den nasjonale forsvarsevnen styrkes, må det tas en overordnet beslutning om å prioritere Forsvarets personell og stanse det nyliberale privatiseringsprosjektet i sektoren.

Det norske forsvaret må ivareta suverenitetshevdelse og lavspenning i nord, ikke overlate scenen til stormaktsrivalisering

Forsvarskommisjonen fastslår i sin rapport at fortsatt nedprioritering av nasjonal forsvarsevne kan føre til at Norges «allierte handler på en måte som ikke er i tråd med Norges strategiske interesser, eller som aksepterer større risiko for eskalering i våre nærområder enn vi selv ville ha akseptert». Dette skyldes ikke minst at USA har som forsvarsdoktrine å opptre uforutsigbart overfor Russland i nord, mens norske myndigheter fortsatt har som politikk å bidra til mest mulig forutsigbarhet i våre nærområder.

Alt tyder dessverre på at allierte stormakter, deriblant USA og Storbritannia, aksepterer større risiko for eskalering i Norges nærområder enn det Norge er tjent med, og at Norges politiske myndigheter stilltiende godtar dette. Eksempler på dette er baseavtalen med USA (SDCA) som åpner for permanente amerikanske militærbaser på norsk jord, og dermed strider med det som har vært hovedprinsippet i norsk basepolitikk, nemlig at det ikke skal være fremmede militærbaser i Norge i fredstid.

Grunnloven fastslår at regjeringa («kongen») har øverste befal over forsvarsmakten i Norge. Men den norske regjeringa har frasagt seg muligheten til å kontrollere USAs militære aktivitet på de nye basene. Norske myndigheter kan ikke kontrollere hva slags militært utstyr de amerikanske styrkene bringer inn på basene og mangler hjemmel til å stanse eventuell amerikansk aktivitet som måtte stride med Norges interesser eller skape større risiko for eskalering enn det vi selv er villig til å akseptere.

Mens baseavtalen kan oppheves så snart det er politisk vilje på Stortinget, har Norge ikke maktmidler til å hindre USA i å øke sin militære tilstedeværelse i havområdene utenfor Norge. Når Forsvaret mangler operativ evne til å være til stede i disse områdene, vil USA og andre allierte øke sin tilstedeværelse enten norske myndigheter ønsker det eller ikke.

I 2020 advarte daværende operative sjef i Forsvaret Rune Jakobsen om at Norge ikke ønsker at andre Nato-land skal operere for nært Russland i Barentshavet.

«Hvis vi opererer sammen med amerikanske styrker eller andre allierte styrker utenfor Russlands ubåtbasert på Kola, så bidrar det til høyere spenning», sa Jakobsen. Han uttalte også at «Russerne er vant til at norske fly og fartøyer er til stede i Barentshavet. Og at E-tjenestens fartøy «Marjata» seiler der. Det er lavspenning i praksis».

Rødt deler i hovedsak denne vurderingen og mener det er avgjørende å styrke Sjøforsvarets operative evne, slik at norske fartøyer bedre kan ivareta norsk suverenitetshevdelse og tilstedeværelse i nord. Det vil gjøre det lettere å ivareta lavspenning, unngå at allierte opptre i strid med Norges interesser og skaper unødvendig eskalering og gjør Norge mindre avhengig av et mer uforutsigbart USA som har andre stormaktsinteresser i nordområdene enn småstaten Norge.

Å forebygge krig må gjeninnføres som en av Forsvarets hovedoppgaver

Frem til 2016 var ulike formuleringer om å forebygge krig tatt inn som en av Forsvarets hovedoppgaver. Siden 2016 har imidlertid denne formuleringen forsvunnet fra det norske forsvarskonseptet, og byttet ut med ordet «avskrekking». Hvilke ord som brukes i definisjonen av Forsvarets hovedoppgave har betydning. Å forebygge krig innebærer en balanse mellom avskrekking: å vise evnen til å påføre en angriper betydelige tap; og beroligelse: å signalisere at det ikke vil komme noe angrep mot naboland fra norsk territorium. Dette er tradisjonell norsk sikkerhetspolitikk, der beroligelsen er ivaretatt gjennom å begrense amerikansk militær tilstedeværelse nær grensen til Russland, for å minke risikoen for at Norge blir slagmark i en eventuell konflikt mellom de to stormaktene.

Forsvarskommisjonen tar til orde for at forebygging av krig igjen skal tas inn i Forsvarets oppgave nummer en:

”Selve [Forsvarets] oppgave 1 bør imidlertid inkludere begrepet forebygge for å synliggjøre hvordan en småstat som Norge hele tiden må kombinere harde og myke virkemidler for å fremme og motvirke uønsket eskalering i egne nærområder. Det gjelder også for Forsvaret og nyansen bør tydeligere frem i oppgavesettet.” Tidligere sjef i Brigade Nord, Eldar Berli kalte endringen av Forsvarets hovedoppgave og den forsvarspolitiske dreiningen det har inngått i, for et «risikoprojekt».

Berli setter endringen av Forsvarets hovedoppgave i sammenheng med en utvikling der Norge overlater «grunnleggende kapasiteter i eget forsvar mer til gjestende utenlandske styrker, spesielt fra store militærmakter», noe som setter beroligelse og lavspenning under press.

Rødt står for en forsvarspolitikk som bevarer fred og lavspenning og Rødts medlem i Forsvarskommisjonen har tatt til orde for at Forsvarets hovedoppgaver igjen skal omfatte krigsforebygging. Forsvarskommisjonen konkluderer at «Norsk utenriks- og forsvarspolitikk bør ha som mål å forebygge krig og ha en forankring i nasjonal selvstendighet og kontroll over maktutøvelse på og fra norsk territorium. Dette bør gjenspeiles

i ambisjonsnivå, Forsvarets oppgavesett, styrkestruktur og anskaffelser av materiell.» Rødt slutter seg helt og fullt til denne konklusjonen. Å gjeninnføre krigsforebygging som en av Forsvarets hovedoppgaver vil være et viktig veivalg, som bidrar til at Forsvaret utvikles i tråd med Norges egne sikkerhetsinteresser, der lav spenning i det høye nord er avgjørende. En slik endring av Forsvarets hovedoppgave vil, om den følges opp i praksis, også styrke Norges troverdighet som bidragsyter til en mer fredelig verden, basert på FN-pakten, der forbudet mot angrepskrig og prinsippet om små og store staters like rett til suverenitet, håndheves og respekteres.

